БУТУН ДУНЁ ПРОЛЕТАРЛАРИ, БИРЛАШИНГИЗ!

ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ

ЎЗБЕКИСТОН КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИ ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ КОМИТЕТИ ВА МЕҲНАТКАШЛАР ДЕПУТАТЛАРИ ОБЛАСТЬ СОВЕТИНИНГ ОРГАНИ

15 ЙИЛ ЧИҚИШИ
№ 165 (3903).
23 АВГУСТ
ЖУМА
1968 ЙИЛ
Баҳоси 2 тийин.

Бекободдаги 3-«Далварзин» совхозининг азамат кишилари кўкламда бўлган қаттиқ шамоллар ва селларда зарар кўрган далаларга қайта чигит экиб, мана бугунги кунда ана шу майдонларда ҳам мўл ҳосил етиштирмоқдалар. Августнинг ҳар бир куни деҳқонларга барака келтирмоқда. Ҳар туп ғўзада мўлжалдаги кўсак маржондек тизилиб турибди. Ҳосилга-ҳосил қўшиш ойлиги даврида 2-бўлим механизатори Н. Бердиёров айниқса ғайрат кўрсатди. Уста сувчи Ирисбек Бердимуродов ҳам экинни сувга қондиришда жонбозлик кўрсатаётир. Улар ҳозирги кунларда катта хирмон ҳаракатидалар. Суратда:

Уста сувчи Ирисбек Бердимуродов.

ҚАРДОШЛИК БУРЧИГА САДОҚАТ

ТАССнинг кеча эълон қилинган Баёнотида Совет ҳукумати ва иттифоқдош социалистик мамлакатларнинг ҳукуматлари бузилмас дўстлик ва ҳамкорлик принципларига асосланиб ва шартномаларда олинган мажбуриятларга мувофиқ, Чехословакия Социалистик Республикаси партия ва давлат арбобларининг қардош чехословак халқига кечиктириб бўлмайдиган ёрдам бериш, шу жумладан қуролли кучлар билан ёрдам бериш ҳақидаги илтимосини қондиришга қарор берганликлари айтилган эди. 21 августда совет ҳарбий бўлинмалари Болгария Халқ Республикаси, Венгрия Халқ Республикаси, Германия Демократик Республикаси, Польша Халқ Республикасининг ҳарбий бўлинмалари билан биргаликда бу мамлакат меҳнаткашларининг ўз социалистик ғалабаларини социализм ички ва ташқи душманларининг ҳамлаларидан қаттиқ туриб ҳимоя қилишларига ёрдам бермоқ учун Чехословакия территориясига кирдилар.

Чехословакия Коммунистик партияси Марказий Комитети, Чехословакия Социалистик Республикаси ҳукумати ва Миллат мажлиси аъзоларидан, яъни республиканинг барча ватанпарвар кучларини жипслаштириш ташаббусини ўз зиммаларига олган ва ёрдам сўраб Совет Иттифоқига ҳамда бошқа қардош социалистик мамлакатларга мурожаат қилишга қарор берган партия ва давлат арбобларининг бугун «Правда»да эълон қилинган Мурожаатида Чехословакияда социалистик тузумга таҳдид қилаётган хавф-хатарнинг чуқурлиги ва жиддийлиги кўрсатиб берилган.

Бизнинг халқимиз ТАСС Баёнотини яхши англаб, қизғин маъқуллади. Ишчилар, деҳқонлар, зиёлилар, Армия ва Флот жангчилари, хуллас, барча совет кишилари Совет ҳукуматининг қарорини жанговар социалистик интернационализм ифодаси деб, қардош халқнинг ва бутун социалистик ҳамдўстликнинг манфаатлари тўғрисида актив ғамхўрлик қилиш, деб якдиллик билан тўла қўллаб-қувватламоқдалар.

Маълумки, кейинги ойларда Чехословакияда ва унинг теварагида рўй берган воқеалар социализм улуғ ишини қадрлаётган барча кишиларни жиддий ташвишга солиб қўйди. Бу воқеалар қардош мамлакатлар раҳбарлари, жумладан Чехословакия раҳбарлари томонидан бир неча бор ҳар томонлама муҳокама қилинди, улар бу тўғрида ўзаро фикрлашиб олишдилар. Тисса дарёси бўйидаги Чиернада ўтказилган икки томонлама учрашувдан кейин Братислава кенгаши ўтказилди. Социалистик мамлакатларнинг коммунистик ва ишчи партиялари бу кенгашда ўзларининг муштарак позицияларини тантанали суратда эълон қилдилар, ҳар бир халқнинг қаҳрамонона ғайрати, фидокорона меҳнати туфайли қўлга киритилган социалистик ғалабаларни қўллаб-қувватлаш, мустаҳкамлаш ва ҳимоя қилиш барча социалистик мамлакатларнинг муштарак интернационал бурчи эканлигини айтдилар ва бу ғалабаларни ривожлантириш ҳамда ҳимоя қилишга қаттиқ бел боғлаганликларини изҳор этдилар.

Ўзининг интернационал бурчига содиқ бўлган Совет Иттифоқи Коммунистик партияси, Совет Иттифоқи ҳукумати ва халқлари, умуман, социалистик системани ва унинг ҳар бир бўғинини мустаҳкамлаш учун, жаҳон социализмининг позицияларини янада мустаҳкамлаш учун зарур бўлган барча чораларни кўрдилар ва кўрмоқдалар. Биз—интернационалистлармиз, шунинг учун ҳам биз бошқа мамлакатларда социализмнинг тақдирига бефарқ қарай олмаймиз. Ташқи империалистик кучлар билан тил бириктирган контрреволюцион, антикоммунистик кучлар Чехословакияда социалистик тузум ва давлатга таҳдид қилаётган бир пайтда биз бунга бепарволик билан қарай олмаймиз.

Қардош чехословак халқларининг душманлари бизнинг ҳам синфий душманларимиздир, ер юзида тинчлик ва социализм муштарак ишининг душманларидир. Уларнинг Чехословакиядаги вазиятни тағин ҳам кескинлаштириб юборган макрли кирдикорлари Ватанимизнинг ва бошқа социалистик мамлакатларнинг ҳаётий манфаатларига, социалистик ҳамдўстлик хавфсизлиги манфаатларига таҳдид қилади. Шу билан бирга улар Европа қитъасида тинчлик негизларига хавф солмоқдалар. Шу сабабли Совет ҳукуматининг чехословак халқига ёрдам бериш тўғрисидаги қарори барча тинчликсевар халқлар учун жуда катта аҳамиятга эгадир. ТАСС Баёнотида таъкидлаб ўтилганидек, бу қарор қардош социалистик мамлакатлар ўртасида тузилган иттифоқчилик шартномаларида давлатларнинг якка тартибда ва коллектив бўлиб ўзларини мудофаа қилишлари тўғрисида кўзда тутилган ҳуқуққа тўла равишда мувофиқдир. Бу қарор Европа халқларини неча марталаб уруш гирдобига ташлаган милитаризм, агрессия ва реванш кучларига қарши Европа тинчлигини қаттиқ туриб ҳимоя қилишда давлатларимизнинг туб манфаатларига ҳам мос бўлиб тушади.

Иттифоқдош социалистик мамлакатларнинг биргаликда кўрган қатъий чоралари империалистик реакция қароргоҳини талвасага солиб, дарғазаб қилганлиги тамомила тушунарли бир ҳолдир. Буржуа пропагандистлари амалда тинчликнинг олижаноб мақсадларига хизмат қиладиган ва тинчликни мустаҳкамлаш тўғрисидаги ғамхўрлик тақозо этган ҳамда давлатлардан биронтасининг ҳам манфаатларини асло камситмайдиган бундай ҳаракатларнинг чин моҳияти ва характерини энг бошданоқ бузиб кўрсатиш учун жон-жаҳдлари билан уринмоқдалар.

Биз Чехословакия халқи билан бузилмас дўстлик воситалари туфайли боғланганмиз. Чехословакия халқи жиддий хавф-хатарга дучор бўлган бир пайтда Совет Армиясининг бўлинмалари бошқа социалистик мамлакатларнинг ҳарбий бўлинмалари билан биргаликда Чехословакия тупроғига кирдилар. Чех ва словакларни озод қилмоқ учун қонини ҳам, жонини ҳам аямаган совет жангчилари курашиб қўлга киритилган тинчликни ҳимоя қилишда эндиликда уларга ёрдам бериш учун яна шай бўлиб турибдилар. Интернационализм руҳида ва қардош республикаларнинг суверенитетини чуқур ҳурмат қилиш руҳида тарбияланган жангчиларимиз Чехословакиядаги социализм ғалабаларига бўлаётган таҳдид, социалистик ҳамдўстлик мамлакатларининг хавфсизлигига бўлаётган таҳдид йўқотилиши ва қонуний ҳукумат маъмурлари иттифоқдош ҳарбий бўлинмаларнинг Чехословакияда бундан буён туришига зарурат қолмади, деб айтишлари биланоқ Чехословакия Социалистик Республикасидан чиқиб кетадилар.

Совет халқи ва социалистик ҳамдўстликдаги бошқа халқлар социализм ғалабаларини унинг барча душманларидан мардона ҳимоя қилиш ва бу ғалабаларни ривожлантиришга якдиллик билан қатъий қарор бергандирлар. Қардош мамлакатлар ташқаридан бўладиган ҳар қандай таҳдидга ўзларининг бузилмас бирдамликларини қарши қўядилар. Социалистик давлатлар ўртасига ҳеч кимнинг ҳеч қачон рахна солишига, уларнинг қудратли ҳамдўстлигидаги бирон халқани юлиб олишига йўл қўйилмайди.

Совет кишилари қардош чехословак халқига ёрдам қўлини узатиш билан ўзларининг муқаддас интернационал бурчларини охиригача бажарадилар. Меҳнаткашлар мамлакатнинг ҳамма қисмида ўтказилаётган оммавий митингларида коммунизм ишига, пролетар интернационализмга чексиз садоқатларини, Коммунистик партия ва Совет ҳукумати теварагига тош-метиндек маҳкам жипслашганликларини бениҳоя зўр куч билан изҳор қилмоқдалар. Улуғ Ленин партияси билан халқнинг бирлиги ҳар қачонгидан кўра мустаҳкамдир. Социалистик жамиятимизнинг, қудратли Ватанимизнинг енгилмас куч манбаи ана шундадир.

Социализм иши енгилмасдир!

(«Правда»нинг 22 августдаги бош мақоласи).

ТАСС АХБОРОТИ

Совет Иттифоқи ва бошқа иттифоқдош мамлакатлар Чехословакия Социалистик Республикаси партия ва давлат арбобларининг қардош чехословак халқига зарур ёрдам, шу жумладан қуролли кучлар билан ёрдам бериш ҳақидаги илтимосларини қондирганликлари тўғрисида хабар берилган эди.

Ана шу қарорни бажариш юзасидан иттифоқчи социалистик мамлакатларнинг ҳарбий қисмлари 21 августда Чехословакияга—унинг ҳамма область ва шаҳарларига, жумладан Прага ва Братиславага кирдилар. Қардош мамлакатлар қўшинларининг силжиб бориши монесиз ўтди. Чехословакия халқ армиясининг ҳарбий қисмлари ўзлари турган жойларда қолади. Аҳоли ўзини осойишта тутмоқда. Чехословакиянинг кўпгина гражданлари контрреволюцион кучларга қарши курашда ёрдам бериш мақсадида Чехословакияга ўз вақтида келганликлари учун иттифоқчи армияларнинг жангчиларига миннатдорчилик изҳор қилмоқдалар.

Айни вақтда Прагада ва аҳоли яшайдиган бошқа баъзи пунктларда ўнг, антисоциалистик унсурлар Чехословакия Социалистик Республикасининг соғлом кучларига қарши ва уларга ёрдам бериш учун келган иттифоқдошларнинг қўшинларига қарши душманлик руҳидаги хуружларни уюштиришга уринмоқдалар. Ана шу душманлик ҳаракатлари кўчаларда иғвогарлик мақсадида хуружлар уюштирилганлигида, ғаразли овоза ва уйдирмаларни тарқатишда, туҳматдан иборат варақаларни тарқатишда ўз ифодасини топди. Гиж-гижлаш ниятида радио, телевидение ва матбуотда ҳам хуружлар бўлди.

Кейинги ойлар мобайнида Чехословакия Социалистик Республикасида социализм асосларига қарши, Чехословакия Коммунистик партиясига қарши, Совет Иттифоқи билан ва бошқа социалистик мамлакатлар билан дўстликка қарши ҳаракат қилиб келган антисоциалистик унсурларнинг ўзлари қўпорувчилик ишларини олиб бормоқдалар. Империалистик доиралар ана шу контрреволюцион ишларининг ҳаммасига етакчилик қилаётганликлари сезилиб турибди.

Антисоциалистик унсурлар иғвогарлик ва дўқ қилиш методларини қўллаб, аҳоли ўртасида Чехословакиянинг социалистик ғалабаларини ҳимоя қилиш юзасидан ўзининг интернационал бурчини бажараётган қардош мамлакатларнинг ўз олдиларига қўйган мақсадларига нисбатан ишончсизлик туғдиришга уринмоқдалар.

Иттифоқдош мамлакатларнинг ҳарбий қисмларимиз Чехословакиянинг ички ишларига аралашиш ниятида эмас, деб аниқ-равшан айтган гапларига қарамай, Чехословакия Социалистик Республикасининг собиқ президенти А. Новотнийни мамлакат раҳбарлигига қайтариш кўзда тутилади, деган овозалар тарқатилмоқда. Ваҳоланки, иттифоқдош мамлакатларнинг қардош партиялари ва ҳукуматлари Чехословакия Коммунистик партияси Марказий Комитети январь пленумининг Чехословакия Социалистик Республикасида социализмни, ишчилар синфининг ва унинг авангарди бўлган Коммунистик партиянинг раҳбарлик ролини мустаҳкамлаш ва кучайтиришга қаратилган қарорларини қўллаб-қувватлаганликларини бир неча бор маълум қилдилар.

Чехословакия Коммунистик партияси Марказий Комитети, Чехословакия Социалистик Республикаси ҳукумати ва Миллат Мажлиси бир группа аъзоларининг мурожаатидан маълум бўлишича, Чехословакиянинг прогрессив кучлари Чехословакия Коммунистик партияси Марказий Комитетининг январь пленумида партия томонидан белгиланган, Братислава кенгаши қўллаб-қувватлаган йўлни давом эттиришга қатъий қарор бергандирлар.

Социалистик Чехословакиянинг озодлиги, мустақиллиги ва суверенитети ишини қадрлаётган барча кишиларнинг ҳаммаси муҳим сиёсий ҳужжат бўлмиш бу мурожаатни қўллаб-қувватламоқдалар.

21 августда Чехословакия Социалистик Республикаси президенти Людвик Свободанинг баёноти Чехословакиянинг ҳамма қисмида кун бўйи эшиттириб турилди. Людвик Свобода ўз баёнотида халқни ўзининг гражданлик масъулиятини англаб, фаросат билан иш кўриш ва осойишта бўлишга ҳамда республика манфаатларини кўзлаб, бемаъни ҳаракатларга йўл қўймасликка даъват этди.

* * *

Чехословакиядан олинаётган хабарларга кўра, мамлакатдаги аҳвол умуман нормал ҳолда давом этмоқда. Саноат ва қишлоқ хўжалик корхоналари, давлат муассасалари одатдагидек ишлаяпти. Чехословакия аҳолиси ЧССР президенти Л. Свобода чақириғига амал қилиб, ўз гражданлик масъулиятини англагани ҳолда осойишталик сақламоқда. Чехословакия халқ армияси қўмондонлиги билан алоқада бўлган иттифоқчилар қўшинлари қўмондонлиги Чехословакия Социалистик давлатининг ички ва ташқи хавфсизлигини таъминлашга ёрдам бермоқда.

Илгари хабар қилинганидек антисоциалистик кучлар Чехословакиянинг соғлом, ватанпарвар, социализм ишига содиқ кучларига ҳамда Чехословакия халқига ёрдамга келган қардош мамлакатларга нисбатан миллатчилик ҳирслари ва душманликни вужудга келтиришни мўлжаллаб мамлакатдаги нормал ҳаётни бузишга аҳволни қийинлаштиришга уринмоқдалар.

Душман унсурлар оғир жиноятлар қилишгача бориб, қандай бўлмасин вазиятни кескинлаштиришга интилмоқдалар. Чунончи, улар Чехословакия Компартияси Марказий Комитети Президиумининг аъзоси, «Руде право» газетасининг бош редактори ўртоқ Швесткани қамаб қўйиб, Чехословакия Компартияси Марказий Комитетининг органи бўлмиш мазкур газетанинг СССР ва бошқа социалистик мамлакатларга хуруж қилинган махсус сонини чиқардилар. Совет қўшинлари ўртоқ Швесткани қамоқдан озод қилдилар.

Контрреволюцион кучлар айниқса Прагада хатарли хатти-ҳаракатлар қилмоқдалар. Улар Праганинг марказий районида диверсия уюштирдилар. — тўрт совет броне транспортерини ёндириб юбордилар ва ёндош биноларда ёнғин чиқардилар. Мазкур диверсантлар алоқа ва транспорт воситаларини ишдан чиқаришга, аҳолини озиқ-овқат билан таъминлашни бузишга ҳам интилмоқдалар.

Контрреволюционерлар олдиндан тайёрлаб қўйилган яширин радиопередатчик ва босмахоналарни ишга солдилар Контрреволюционерлар тўқиб чиқараётган ва шу таҳлитда тарқатилаётган туҳматдан иборат уйдирмалар ва сохта гапларни империалистик пропаганда илиб олиб уларни Чехословакия расмий позициясининг ифодаси ва унинг жамоатчилиги фикри деб кўрсатишга ҳаракат қилмоқда.

Ғарбдаги баъзи давлатларнинг «Чехословакия масаласи» деб аталмиш масалани БМТ хавфсизлик кенгаши муҳокамасига қўймоқчи бўлиб қилаётган асоссиз уринишлари ҳам мана шунга боғлиқ 21 август кечқурун ЧССР ташқи ишлар министрлиги мазкур масалани БМТ муҳокамасига қўйиш учун бўлаётган уриниш асоссиз эканлигини кўрсатиб. Чехословакия бу масаланинг БМТда муҳокама қилинишига қаршидир чунки Чехословакиянинг бошқа социалистик мамлакатлар билан ўзаро муносабат масалаларини шу мамлакатларнинг ўзлари социалистик ҳамдўстлик доирасида ҳал қиладилар, деб таъкидлади.

21 август кечқурун ЧССР Президенти Л. Свобода яна Чехословакия радиоси орқали нутқ сўзлаб, мамлакат аҳолисини осойишталик сақлашга ҳамда социализм, озодлик ва демократия негизларини ҳимоя қилишга чақирди.

1968 йил 22 август.

ИЛҒОРЛАРГА ҚИЗИЛ БАЙРОҚЛАР

Ўзбекистон КП Тошкент область комитети ва область ижроия комитети давлатга сабзавот, картошка, мева ва полиз экинлари маҳсулотлари сотиш юзасидан районлар, колхозлар ва совхозлар ўртасида олиб борилаётган социалистик мусобақанинг август ойи биринчи ярми якунларини кўриб чиқиб, қарор қилдилар. Область партия комитети ва область ижроия комитетининг кўчма Қизил байроғи **Оржоникидзе районида** (район партия комитетининг секретари **Қирғизбоев**, район ижроия комитетининг раиси **Қўйшимонов**, район қишлоқ хўжалиги бошқармасининг бошлиғи **Тошхўжаев**, район комсомол комитетининг секретари **Тўрахонов**, тайёрлов контрасининг директори **Мираюпов** ўртоқлар) қолдирилди. Бу район августнинг биринчи ярмида сабзавот топшириш бўйича 8,5 процент, картошка бўйича 16,2 процент, мева бўйича 8,2 процент, полиз экинлари маҳсулотлари бўйича 6,7 процент ўсишга эришган ва мавсум бошидан буён давлатга сабзавот сотиш йиллик планини 37,7 процент, картошка сотиш планини 59,8 процент, мева сотиш планини 26,6 процент, полиз экинлари маҳсулотлари сотиш планини 6,7 процент адо этган.

Область партия комитети ва область ижроия комитетининг кўчма Қизил байроғи Янгийўл районидаги **Усмон Юсупов номли комбинатда** (директори **Степаненко**, партия ташкилотининг секретари **Аҳмедов**, ишчилар комитетининг раиси **Юсупов**, бош агрономи **Величкин** ўртоқлар) қолдирилди. Бу совхоз августнинг биринчи ярмида давлатга сабзавот топшириш бўйича 9,5 процент, картошка бўйича 6,4 процент, мева бўйича 7 процент ўсишга эришган ва мавсум бошидан буён сабзавот топшириш йиллик планини 23,5 процент, картошка топшириш планини 16,1 процент, мева топшириш планини 12,4 процент бажарган.

Ўзбекистон КП область комитети ва область ижроия комитетининг кўчма Қизил байроғи Калинин районидаги **Собир Раҳимов номли колхозга** (раиси **Маъмуров**, партия ташкилотининг секретари **Латипов**, бош агрономи **Ёқубов** ўртоқлар) берилди. Бу колхоз августнинг биринчи ярмида давлатга сабзавот сотиш бўйича 22 процент, картошка сотиш бўйича 10,1 процент, мева сотиш бўйича 1,3 процент ўсишга эришган ва мавсум бошидан буён сабзавот сотиш йиллик планини 65,8 процент, картошка сотиш планини 79,3 процент, мева сотиш планини 13,1 процент бажарган. Байроқ Оржоникидзе районидаги «Қозоғистон ССР 30 йиллиги» колхозидан олиб берилди.

ЭҲТИЁЖГА ЯРАША

Тошкент мармар заводининг Ғазалкент филиали коллективи турли рангдаги кўз-кўз қилса арзийдиган маҳсулот етказиб бераётир, мармарга бўлган эҳтиёжнинг ортиб бораётганлигини ҳисобга олиб, барча имкониятларни ишга солаётир.

Беш йилликнинг учинчи йилида коллектив белгиланганидан бир неча юз квадрат метр кўп гранит ва мармар ишлаб чиқарди. Ўтган йил шу вақтдагига нисбатан эса юз минг сўмликдан ортиқ маҳсулот етказиб берилди.

С. Усмонов, К. Кузьма, А. Шодиев, Э. Саидов каби ўртоқлар гранитларга чиройли пардоз бериб, кунлик нормаларини 120-150 процент ошириб бажаришяпти.

З. МАСАТОВ.

ЧЕХОСЛОВАКИЯ СОЦИАЛИСТИК РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИ Л. СВОБОДАНИНГ АЙТГАНЛАРИ

ПРАГА, 21 август. (ТАСС). Чехословакия Социалистик Республикасининг президенти Людвик Свобода бугун ўз баёнотида ватандошларига мурожаат қилиб, мамлакатда жиддий аҳвол рўй берганлигини таъкидлади.

Л. Свобода бундай деди: мен Чехословакия Социалистик Республикасининг президенти сифатида, шу лавозимни қабул қилиш билан ўз зиммамга олган тўла жавобгарликни яхши билганим ҳолда сизларга мурожаат қиламан ва гражданлик масъулиятини англаб, фаросат билан иш кўриб, осойишта бўлишингизни ҳамда республика манфаатларини кўзлаб, бемаъни ҳаракатларга йўл қўймаслигингизни ўтиниб сўрайман. Сизлар ўтган кунларда ўзингизга муносиб интизом билан иш кўрдингиз, республика конституцион органларининг бундан буён кўрадиган тадбирларини кутиб турингиз.

СОЦИАЛИЗМ ВА ТИНЧЛИК МАНФААТЛАРИНИ КЎЗЛАБ

СОВЕТ КИШИЛАРИ СССР ҲУКУМАТИ ВА БОШҚА ИТТИФОҚЧИ МАМЛАКАТЛАР ҲУКУМАТЛАРИНИНГ ҚАРДОШ ЧЕХОСЛОВАК ХАЛҚИГА КЕЧИКТИРИБ БЎЛМАС ЁРДАМ КЎРСАТИШ ҲАҚИДАГИ ҚАРОРИНИ ЯКДИЛЛИК БИЛАН МАЪҚУЛЛАМОҚДАЛАР

СИЗЛАР БИЛАН БИРГАМИЗ, ЧЕХОСЛОВАКИЯЛИК ҚАРДОШЛАР

«Ташсельмаш» заводининг неча юзлаб ишчилари, инженер-техник ходимлари ва хизматчилари 21 августда ТАССнинг Чехословакиядаги воқеалар ҳақидаги баёнотига бағишланган митингга тўпланишди.

Корхонанинг ветерани, бош технолог бўлими бюросининг бошлиғи И. А. Голованов митингда сўзга чиқиб, бундай деди:

— Чехословакияда социализм ғалабалари хавф остида қолди. Аммо империалистлар ва уларнинг малайлари ўзларининг қора ниятларига эриша олмайдилар. Улар социалистик лагерь мамлакатлари халқларининг мустаҳкам дўстлиги ва бирдамлигини ҳисобга олмаганга ўхшайдилар. Барча совет кишилари каби биз, машинасозлар ҳам Варшава шартномаси мамлакатлари ҳукуматларининг чехословак халқига қардошларча ёрдам бериш тўғрисидаги қарорларини астойдил маъқуллаймиз.

Чехословакияни озод қилиш учун олиб борилган жангларнинг қатнашчиси, завод директорининг ёрдамчиси Д. К. Кабулов минбарга чиқади.

— Минг-минглаб совет солдатлари чехословак халқининг порлоқ истиқболи учун жонларини фидо қилдилар. Уларнинг хотираси биздан ҳушёр бўлишни талаб этади.

Митингда слесарь Т. Ҳайдаров, цех бошлиғининг ўринбосари Ф. Шалагин, завод партия комитетининг секретари П. А. Юсуповлар ҳам сўзга чиқиб ТАССнинг баёнотини астойдил маъқуллашди.

Ишчилар [illegible] қабул қилинган резолюцияда айтилади, корхона коллективи Совет давлатининг куч-қудратини, социалистик лагерь мамлакатлари халқларининг дўстлигини бундан буён ҳам мустаҳкамлайверади.

(ЎзТАГ).

БИР ЖОН-БИР ТАНМИЗ

Чехословакияда бўлаётган воқеалар ҳозир барчанинг диққат марказида турибди. Контрреволюцион элементларнинг сўнгги кунларда олиб бораётган қабиҳ ишлари жаҳон прогрессив халқларини чуқур ташвишга солмоқда. Оржоникидзе районидаги «Қизил Ўзбекистон» колхози меҳнаткашлари [illegible] колхоз маданият саройида [illegible]. Бу ерда Чехословакиядаги воқеалар ҳақида колхоз партия ташкилотининг секретари ўртоқ А. Соатов сўзлади.

— Империалистлар ҳийла ишлатиб Чехословакиядаги ёт контрреволюцион элементларга мадад бермоқдалар. — дейди биринчи бўлиб сўз олган маданият саройи директори Х. Нишонов. —Лекин уларнинг ифлос ниятлари амалга ошмайди. Социалистик лагерь халқлари бир жон—бир тандирлар. Рўй берган воқеанинг олдини олиш бўйича Совет ҳукумати кўрган тадбирларни биз қизғин қўллаб-қувватлаймиз. Бу тадбирлар қардош Чехословакиядаги социализм ғалабаларини сақлаб қолишга хизмат қилади.

Колхоз аъзоси Жаббор Шамсиев ҳам шу фикрларни билдирди.

Митинг қатнашчилари Совет ҳукумати ва қардош социалистик мамлакатлар томонидан зудлик билан Чехословакияга ёрдам кўрсатиш ҳақидаги қарорни тўла қувватлаб резолюция қабул қилдилар.

Суратда: колхоз аъзоси Ж. Шамсиев митингда нутқ сўзлаяпти.

А. АБАЛЯН фотолари.

РЕАКЦИЯГА МУНОСИБ ЗАРБА

Тошкентдаги Октябрь революцияси номли тепловоз-вагон ремонти заводи шонли анъаналарга эга. Бундан ярим аср муқаддам ишчи отрядлари шу ердан чоризмни штурм қилишга, контрреволюцияга қарши курашга отланган эдилар. Чехословакия ва Польша, Румыния ва Венгрияни озод қилиш учун олиб борилган жанглар Улуғ Ватан уруши қатнашчиларининг хотирасида ҳали ҳам сақланмоқда. Бу заводнинг неча юзлаб ишчилари қардош халқларнинг бахт-саодати учун, социализм ғалабаси учун ўз ҳаётларини фидо этдилар.

Республикада энг кекса шу корхонанинг цехларида 21 августда бўлган кўп кишилик митингларнинг қатнашчилари мана шуларнинг ҳаммасини эсга олдилар.

— Чехословакия партия ва давлат арбобларининг илтимосига жавобан кўрилган бу тадбирларни биз ўз вақтида қилинган иш деб ҳисоблаймиз, —деди инструментал цехида ўтказилган митингда партия ташкилотининг секретари слесарь В. Н. Муротов. —Чехословакияда эришилган социалистик ғалабаларнинг тақдирига ҳар бир совет кишиси, қардош социалистик мамлакатларнинг ҳар бир граждани бефарқ қараб туролмайди.

Турли цехларда бўлган митингларда лекалочи П. Т. Бакастов, мастер М. Х. Гайнуллин, инженер А. В. Белов, дурадгор И. Р. Куликов, қозончи Р. Султонов, вагон цехининг бошлиғи Ф. И. Корнев социализм мамлакатлари халқларининг дўстлиги ва бирлигини бутун чоралар билан мустаҳкамлаш, социализмга душман бўлган кучларга қатъий зарба бериш тўғрисида гапирдилар. Улар совет кишилари ўз ватанининг қудратини бундан буён ҳам мустаҳкамлаб боришга қатъий аҳд қилганликлари, В. И. Ленин туғилган кунининг 100 йиллигини муносиб кутиб олиш учун [illegible].

(ЎзТАГ).

СОЦИАЛИЗМНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШ — ОЛИЙ ИНТЕРНАЦИОНАЛ БУРЧ

Чехословакия Социалистик Республикасининг партия ва давлат арбоблари қардош чехословак халқига кечиктириб бўлмайдиган ёрдам беришни, шу жумладан қуролли кучлар билан ёрдам беришни сўраб Совет Иттифоқига ва бошқа иттифоқчи давлатларга мурожаат қилишди.

Социализмга душман ташқи кучлар билан тил бириктирган контрреволюцион кучлар Чехословакиядаги мавжуд социалистик тузумга ва конституция томонидан ўрнатилган давлат системасига таҳдид солаётганликлари сабабли мана шундай мурожаат қилиш зарур бўлиб қолди.

Совет Иттифоқига ва бошқа қардош социалистик мамлакатларга ёрдам сўраб мурожаат қилиш ҳақида тарихий қарор қабул қилиш зарурлиги Чехословакия Компартияси Марказий Комитети, Чехословакия Социалистик Республикаси ҳукумати ва миллат мажлиси бир группа аъзоларининг мурожаатида тамомила асослаб берилган. Бу мурожаат бугун «Правда»да босиб чиқарилди. ЧССРда реакция тайёрлаган ўзаро қирғин кураш хавфи туфайли ана шу зарурат келиб чиқди.

Коммунистик ва ишчи партияларнинг Братиславадаги Кенгашида қабул қилинган мажбуриятларга мувофиқ, бузилмас дўстлик ва ҳамкорлик принципларига асосланиб ҳамда мавжуд шартнома мажбуриятларига биноан СССР ва бошқа иттифоқчи мамлакатларнинг ҳукуматлари қардош чехословак халқига зарур ёрдам кўрсатиш ҳақидаги мазкур илтимосни қондиришга қарор қилдилар. Қардош социалистик мамлакатлар ўзларининг муштарак интернационал бурчларини бажармоқдалар.

* * *

Чехословакия билан, унинг коммунистик партияси билан муносабатлар КПСС ва Совет ҳукумати сиёсатида, совет коммунистларининг, барча совет кишиларининг ақли ва қалбида ҳамиша муҳим ўрин эгаллаб келди. Бу эса бежиз эмас. Славянлар муштараклигининг кўп асрлик традицияларига аллақачоноқ халқларимизнинг озодлик, мустақиллик ва социал тараққиёт учун биргаликда олиб борган курашидаги бузилмас алоқалар қўшилган эди.

Бизнинг партияларимиз, халқларимиз асорат хавфига қарши, гитлерчи босқинчиларга қарши қўлни-қўлга бериб курашдилар. Биринчи социализм мамлакатининг озодлиги ва мустақиллиги учун, асоратга солинган бошқа халқларни озод қилиш учун фашизмга қарши ҳаёт-мамот жангида 20 миллиондан кўпроқ совет кишилари ўз жонларини фидо қилдилар. Чехословакия территориясида ҳам юз мингдан кўпроқ совет жангчиларининг қабрлари қолган. Бу кишилар қаҳрамон чехословак ватанпарварлари билан, Людвик Свободанинг шонли корпуси билан биргаликда Чехословакияни гитлерчи фашизмдан озод қилиш учун жанг қилдилар. Худди ўша пайтда, ана шу шиддатли йилларда халқларимиз бирлиги ва биродарлигининг мустаҳкам пойдевори қурилган эди.

Гитлерчилар тор-мор келтирилганидан кейин чехословак халқи социализм йўлини танлаб олди, бу эса халқларимиз ўртасидаги дўстлик алоқаларини янада кўпроқ мустаҳкамлади. Социализм ва коммунизм қурилиши йўлида олға қараб биргаликда ҳаракат қилинган йиллар дўстлигимизни янги босқичга кўтарди.

Совет Иттифоқи билан Чехословакия ўртасидаги қардошларча дўстлик ва жанговар иттифоқ 1943 йилдаёқ тузилган ва 1963 йилда муддати узайтирилган дўстлик, ўзаро ёрдам ва урушдан кейинги ҳамкорлик тўғрисидаги Шартнома билан мустаҳкамланди. Бу Шартномага содиқ бўлган давлатларимиз, партияларимиз ва халқларимиз чегараларимизнинг хавфсизлигига таҳдид туғилган, социализм ишига таҳдид туғилган тақдирда бир-бирларига ёрдамга келишлари зарур.

Реваншчи Ғарбий Германия ҳам аъзо бўлиб кирган НАТО агрессив блокининг тузилишига жавобан Европадаги бир қанча социалистик мамлакатлар Варшава Шартномасига бирлашдилар. Бу Шартнома тинчликка, халқларимизнинг социалистик ғалабаларига дахл қилмоқчи бўлганларнинг ҳаммаси учун мустаҳкам тўсиқ бўлиб қолди.

Йигирма йил мобайнида СССР билан Чехословакия ўртасидаги қардошларча муносабатлар ҳамма соҳаларда: сиёсат, экономика, маданият соҳасида муваффақиятли ривожланиб келди. Бизнинг дўстлигимизга ҳеч нарса рахна сола олмади. Чехословак халқининг муваффақиятлари бизнинг муваффақиятларимиз эди, совет халқларининг зафарларини Чехословакия меҳнаткашлари ўз зафарлари, деб билиб келдилар.

Совет кишилари Совет ҳокимиятининг 50 йиллигини нишонлаган, коммунистик партия — Ленин партияси раҳбарлигида босиб ўтилган йўлга якун ясаган кунларда ЧКП ва чехословак халқи биз билан бирга октябрнинг ғолибона одими натижасида эришилган шонли якунлардан қувондилар.

Халқларимизни самимий ва беғубор биродарлик, ҳурмат ва муҳаббат туйғулари боғлаб турибди. «Чех», «словак» сўзлари ҳар бир совет кишиси учун «дўст», «биродар» тушунчаларининг синоними бўлиб қолди. СССР ва ЧССР коммунистларини бир байроқ остида бораётган, ўзлари учун битта ҳаёт йўлини — коммунизм йўлини танлаб олган сафдошлар ва маслакдошлар бурчини англаш туйғуси бирлаштириб турибди. Совет коммунистлари Чехословакия Коммунистик партиясини жаҳон коммунистик ҳаракатининг ишончли, саботли, жанговар отряди деб, марксизм-ленинизм ғояларига ҳамда пролетар интернационализмининг олижаноб байроғига садоқати маҳкам бўлган партия деб билиб, унга ҳамиша зўр ҳурмат туйғуси билан қараб келдилар.

Партиямиз, совет халқининг ишончи комилки, Чехословакия ишчилар синфи, деҳқонлари ва софдил зиёлилари ҳозир ҳам муштарак ишимиз — янги жамият қурилишига муносабатларини ўзгартирмаганлар, улар халқимизга ва ЧССРдаги социализм ишига нисбатан ўз дўстона туйғуларига содиқ бўлиб қолмоқдалар. Коммунистик жамият қураётган 240 миллионли совет халқи ҳам Чехословакияга ва чехословак халқига ўз муносабатини ўзгартиргани йўқ. Партияларимиз урушдан кейинги ҳамма йиллар давомида мустаҳкамлаб келган дўстликка биз ҳам содиқмиз.

I.

ЧКП Марказий Комитети 1968 йил январь пленуми қарорларини бизнинг партиямиз тўғри тушуниб қарши олди. Шу билан бирга ўша пайтдаёқ вужудга келган вазият чехословак коммунистлари партиясининг заифлашувига ҳамда чехословак жамиятидаги буржуа қарашлари ва империалистик пропаганда таъсири остида бўлган муайян доиралардаги социализм учун хавфли кайфиятларнинг ўсишига олиб келиши мумкинлиги аён эди.

КПСС раҳбарларининг чехословак раҳбарлари билан январь ойида Москвада ва февраль ойида Прагада бўлиб ўтган суҳбатларида бундай хавотирлик очиқ-ойдин, партиявийлик нуқтаи-назаридан айтилган эди. Социализм қуриш йўлларини танлаб олиш, ижтимоий процессларга партия раҳбарлигининг форма ва методларини танлаб олиш тамомила ва фақат ЧКП Марказий Комитети ихтиёрида бўлиб, бизнинг партиямиз ЧКПга бу масалалар юзасидан қандайдир тавсияларни зўрлаб қабул қилдириш ниятида эмас ва бундай ният бўлиши мумкин ҳам эмас, деб ўша суҳбатларда тамомила равшан қилиб айтилган эди. Айни вақтда ЧКП Марказий Комитети раҳбарларининг эътибори мамлакатда вужудга келган вазиятдан социализм манфаатларига тўғри келмайдиган мақсадларда фойдаланишга интилаётган ўнг, ревизионист унсурларнинг ўша вақтдаёқ активлашиб бораётган фаолиятига қаратилган эди.

Ўша даврда ЧКП раҳбарлари биз мамлакатдаги сиёсий вазиятнинг кескинлигини англаймиз ва вазиятни тартибга солиш учун чора кўрамиз, деб айтишган эди. Аммо вақт ўтиб борди, воқеаларнинг реал жараёни эса Чехословакия раҳбарлари олдиндан айтган ҳолатдан тобора кўпроқ фарқ қила бошлаганлигига партиямиз тобора зўр ташвиш билан ишонч ҳосил қилди. Воқеалар шуни кўрсатдики, ЧКПнинг ўзида парокандалик, иккиланиш, ишончсизлик вазияти вужудга кела бошлади. Мамлакатда жаҳон империализмининг мададига таянувчи реакцион антисоциалистик кучлар бош кўтарди.

Буларнинг ҳаммаси бизнинг партиямизнигина ташвишлантириб қолмади. Чехословакиядаги воқеаларнинг боришидан худди бизлар каби Болгария, Венгрия, ГДР ва Польша қардош партиялари жиддий ташвишга тушдилар. ЧКП ва ЧССР раҳбарлари билан коллектив тарзда учрашиб ва фикрлашиб олиш зарурати туғилди. Умумий келишувга биноан 23 мартда Дрезденда ана шундай учрашув бўлиб ўтди.

Дрезден учрашувида чехословак ўртоқлар мамлакатда баъзи салбий процесслар ривожланаётганини, радио, телевидение, матбуот партия контролидан чиқиб, аслида антисоциалистик унсурлар қўлига ўтиб қолганини, ўнг кучлар бирлашаётганини рад этмадилар. Шу билан бирга Чехословакия вакиллари, партия умуман аҳволни контроль қилиб турганини ҳамда жиддий хавотирлик учун асос йўқлигини айтдилар.

Совет вакиллари ва бошқа қардош партияларнинг барча делегациялари уларнинг фикрича манзара бошқача намоён бўлаётганлигини рўй-рост айтдилар. Улар вужудга келган вазият замиридаги реал хавфни кўрсатдилар. Улар фактларнинг бутун жамига асосланиб, воқеалар контрреволюцион тўнтаришга олиб келиши мумкин бўлган тарзда ривожланиб бораётир деган хулосани чиқардилар. КПСС делегацияси, шунингдек, Болгария Компартияси, Венгрия Социалистик Ишчи партияси, Польша Бирлашган Ишчи партияси ва Германия Бирлашган Социалистик партияси делегациялари ЧКП раҳбарларини қўллаб-қувватлаётганликларини, январь пленуми қарорларининг позитив мазмунини қўллаб-қувватлаётганликларини ҳамда уларнинг позицияси ҳаддидан ошган антисоциалистик унсурларга зарба беришда, Чехословакияда социализм позицияларини мустаҳкамлашда чехословак ўртоқларга ёрдам беришга қаратилганини айтдилар.

Шундан кейинги даврдаги воқеаларнинг бориши қардош партияларнинг хулосаларини тасдиқлади ва афсуски, ЧКП раҳбарларининг оптимизмини оқламади. ЧКП Марказий Комитетининг март-апрель пленуми вазиятни тартибга сола олмади. Бунинг устига ана шу пленумда қабул қилинган ЧКП ҳаракат программасининг бир қатор қоидаларидан ўнглар Компартияга, социализм асосларига, чехословак ва совет халқлари дўстлигига бундан буён ҳужум қилиш учун ўзига хос ошкора платформа сифатида фойдалана бошлаганлигини ҳаёт кўрсатди.

Мамлакатда очиқ-ойдин ўнг, антисоциалистик кучларнинг таъсири остида ЧКПнинг бундан илгариги бутун фаолиятини қоралашга қаратилган кампания кенг авж олиб кетгач, партия ва давлат кадрларини оммавий алмаштириш процесси кенг авж олдирилиб, бу нарса ижтимоий тузумнинг стабиллигига путур етказгач, матбуот, радио ва телевидениеда Советларга қарши пропаганданинг атайин келтириб чиқарилган тўлқини кўтарилгач, ЧССРда ўзларини коммунистлар партиясига қарама-қарши қўювчи турли хилдаги ташкилотлар вужудга келиб ўз фаолиятини ошкора олиб борабошлагач бу хавотирлик тарин ҳам кучайди. Ана шундай вазиятда КПСС Марказий Комитети Чехословакиядаги социализм тақдири учун хавотирда эканлигини яна бир марта таъкидлаш мақсадида янги тадбирлар кўришни зарур деб топди. Бундан ўз-ўзидан маълумки, вазиятнинг объектив мураккаблиги ҳам, ЧКП раҳбарлигининг ўзидаги аҳволнинг мураккаблиги ҳам ҳисобга олинди. Шунинг учун ҳам КПСС Марказий Комитети ошкора баҳолар ва баёнотлардан тийилиб туришни давом эттириб, икки томонлама учрашув ўтказишни яна таклиф қилди. Москвада 4 майда бўлиб ўтган ана шу учрашувда ЧКП раҳбарларининг ўзлари мамлакатдаги аҳволнинг жиддийлиги ҳақида гапирдилар. Бунинг устига улар Чехословакиядаги ички сиёсий ривожланишнинг салбий моментлари «бизнинг соф ички ишларимиз доирасидан чиқиб кетмоқда, ҳамда қардош мамлакатлар, масалан, Совет Иттифоқи, Польша манфаатларига дахл қилмоқда», деб айтдилар. Бу фикрга қўшилмаслик мумкин эмас эди.

Чехословакия раҳбарлари аҳволни назорат остига олиш учун зарур чоралар кўришга тайёр эканликларини ҳам айтдилар. Улар ўша пайтда мана бундай дедилар: «Душман ҳаракат қилмоқда. У воқеаларни контрреволюция манфаатлари йўлига буриб юборишни истайди».

Улар душман аввало коммунистик партияни обрўсизлантиришга, унинг оммага таъсирини заифлаштиришга интилаётганини, ўз табиати жиҳатидан фақат антисоциалистик оппозициягина бўла олиши мумкин бўлган ошкора сиёсий оппозицияни тузиш талаби ошиб бораётганини, «қатъий чоралар кўрилмаса, бу нарса контрреволюцион вазиятга ўсиб ўтиши мумкин»лигини тан олган эдилар. Улар бунинг конкрет айбдорларини биламиз деб айтишган, уларнинг империалистик доиралар билан алоқа боғлаганликларини кўрсатувчи далилларга эга эканликларини ва бу нарсага хотима берилишини таъкидлаган эдилар.

ЧКП Марказий Комитетининг май пленумида Чехословакиядаги социализм иши учун асосий хавф ўнгдан келаётгани тан олинган эди. Бу эса ЧКП Марказий Комитетининг раҳбарлари сўздан ишга ўтадилар, деб умид қилиш учун асос бергандек туюлган эди. Партия комитетлари секретарларининг кенгашларида, ишчилар милициясининг умумдавлат активида, завод ва фабрикалардаги партия ташкилотларининг кўпдан-кўп йиғилишларида социалистик ютуқларни қатъият билан ҳимоя қилишга тайёр турилганлиги айтилди.

Афсуски, партиядаги ва мамлакатдаги соғлом кучларнинг умидлари, Чехословакия халқи барча дўстларининг умидлари рўёбга чиқмади. Май пленумининг қарорлари бажарилмай қолди. Антисоциалистик кучлар ЧКП Марказий Комитети май пленумининг йўлига ҳужумни авж олдириб юбордилар. Антисовет унсурларнинг чиқишлари янада кескинроқ тус олди. ЧКПга қарши, конституцион ҳокимиятга қарши курашга очиқдан-очиқ чақирувчи «Икки минг сўз» деган мурожаатни контрреволюцион доиралар матбуотда эълон қилгач июнь ойининг охирларида антисоциалистик кучлар ҳужумининг тўлқини янада баланд кўтарилди.

Партиямиз раҳбарлари А. Дубчек эътиборини контрреволюцион ҳаракатларни янада активлаштириш учун платформа бўлган бу ҳужжатнинг хавфли эканлигига қаратдилар. А. Дубчек бу масалани Марказий Комитет президиуми муҳокама қилади ҳамда мурожаатга энг кескин баҳо берилади ва энг қатъий чоралар кўрилади, деб жавоб қайтарди. Аммо либералларча оғизда қоралашдан ташқари амалда ҳеч қандай реал чоралар кўрилмади.

Буларнинг ҳаммаси КПССни ва бошқа қардош партияларни ЧКП раҳбарлари билан яна бир марта учрашув ўтказиш масаласини ўртага қўйишга мажбур қилди. КПСС ва бошқа қардош партиялар ЧКП Марказий Комитетига ана шундай таклиф билан мурожаат қилдилар, аммо афсуски, Марказий Комитет раҳбарлари Варшавадаги кенгашда иштирок этишдан бош тортдилар.

Шу тарзда кейинги етти ой ичида совет ва чехословак раҳбарлари ҳамда бошқа қардош партияларнинг раҳбарлари ўртасида жуда хилма-хил шаклда кўпгина алоқалар бўлиб ўтди ва бу алоқалар жараёнида КПСС Марказий Комитети муттасил равишда изчил ва равшан позиция тутди.

Қисқача қилиб айтганда бу позициянинг моҳияти нимадан иборат?

Биринчидан, КПСС Марказий Комитети бошиданоқ ЧКП Марказий Комитетининг хато ва камчиликларни тузатишга, ижтимоий ҳаётнинг ҳамма соҳаларига партия раҳбарлигини такомиллаштиришга, социалистик демократияни ривожлантиришга қаратилган қарорларини тамомила тўғри тушунганлигини билдирди. Биз бу қарорларни чехословак коммунистларининг, ЧССР барча меҳнаткашларининг фақат ички иши деб билдик ва шундай деб биламиз.

Иккинчидан, КПСС Марказий Комитети қабул қилинган қарорларни муваффақиятли амалга оширишнинг гарантияси — фақат партия раҳбарлик ролини амалга оширишдан, воқеаларнинг ривожланиши устидан тўла контролни партия қўлида сақлаб қолишдан иборат эканлигини доимо таъкидлаб келди. Шу муносабат билан партия раҳбарлигининг заифлашуви ўнг, ҳатто очиқ контрреволюцион кучларнинг активлашуви учун қулай шароит вужудга келтиришига бир неча марта эътибор жалб қилинди. Ўнг, контрреволюцион кучлар эса Чехословакия Компартиясини обрўсизлантириш ва уни ҳокимиятдан четлаштириш, ЧССРни социалистик ҳамдўстликдан ажратиб олиш ва оқибат натижада Чехословакиядаги ижтимоий тузумни ўзгартириш мақсадини ўз олдиларига қўйганлар.

Учинчидан, КПСС Марказий Комитети чехословак халқи социалистик муваффақиятларининг тақдири, Чехословакиянинг мамлакатимиз ва бошқа қардош мамлакатлар билан иттифоқчилик мажбуриятлари орқали боғланган, Чехословакиянинг социалистик давлат сифатидаги тақдири, — ЧКПнинг фақат ички иши эмас деган фикрни айтиб келди ва шу фикрда туради. Бу нарса социализм мамлакатлари бутун ҳамдўстлигининг, бутун коммунистик ҳаракатнинг муштарак ишидир. Шунинг учун ҳам КПСС Марказий Комитети ЧКПни мустаҳкамлашга, ЧССРда социализмни сақлаш ва мустаҳкамлашга, Чехословакияни империализм кирдикорларидан ҳимоя қилишга бутун чоралар билан ёрдам беришни ўзининг интернационал бурчи деб билади. Бу нарса бизнинг интернационал бурчимиз, барча қардош партияларнинг интернационал бурчидир, бинобарин мабодо биз бу бурчни бажаришдан бош тортсак, коммунист бўлмай қолган бўлур эдик.

Совет Иттифоқи Коммунистик партиясининг принципиал позицияси — марксизм-ленинизм принципларига, пролетар интернационализми принципларига асосланган позицияси ана шундан иборат.

II.

Чехословакия Коммунистик партияси тушиб қолган бу мушкул аҳвол биринчи навбатда ва асосан жиддий ташвиш туғдирмоқда. Бунинг сабаби аввало шундаки, Коммунистик партияни мустаҳкамламасдан туриб, ижтимоий ҳаётнинг ҳамма соҳаларида партиянинг раҳбарлик ролини амалда таъминламай туриб, социализмни «такомиллаштириш» ҳақидаги гап-сўзлар муқаррар равишда алдамчилик бўлиб қолади.

Кейинги ойларда Чехословакияда контрреволюцион кучлар Коммунистик партияни обрўсизлантириш кампаниясини муттасил олиб бордилар. Натижада партиянинг жамиятдаги ўз раҳбарлик позицияларидан маҳрум бўлиши учун реал хавф вужудга келди. ЧКП раҳбарлиги бир қисмининг тутган нотўғри позицияси, унинг бир қанча масалаларни марксча-ленинча принциплардан чекиниши антикоммунистик кучларнинг активлашувига ёрдам берди. ЧКП айрим раҳбар арбобларининг «коммунистларнинг танҳо ҳукмронлигига барҳам бериш», «партияни ҳокимиятдан ажратиш», ЧКП билан бошқа сиёсий партияларнинг «тенг ҳуқуқлилигини» ўрнатишга бир неча марта даъват этишлари, давлатга, экономикага, маданиятга ва ҳоказоларга партия раҳбарлигидан воз кечишга чақириқлар Чехословакия Компартиясига қарши қутуриб бошланган кампания учун дастлабки турткн бўлиб хизмат қилди. Бу кампанияни ЧКПни бузишга, унинг жамиятдаги раҳбарлик ролидан маҳрум қилишга интилувчи кучлар бошлаб бердилар.

Маълумки, партияга қарши ҳужумлар хусусан ЧКП айрим раҳбарларининг «эскириб қолган» иш методларига барҳам бериш, уни бугунги кун талабларига мослаштириш зарурлиги ҳақидаги гап-сўзлар ниқоби остида бошланди. Маълумки партия — жонли организм бўлиб бутун жамиятнинг тараққиёти билан бирга ривожланиб боради, партия ишининг, партия раҳбарлигининг форма ва методлари жамиятда рўй бераётган ўзгаришларга мувофиқ тарзда ўзгара олади ва ўзгариши керак. Бироқ мазкур ҳолда гап бу ҳақда бормас эди. Гап шундаки, ана шу гап-сўзлар амалда сиёсий ташкилот фаолиятининг туб принципларини бузишга олиб келди, ваҳолонки, бу раҳбарлар ана шу ташкилотга раҳбарлик қилишлари ва уни мустаҳкамлашлари керак эди.

Чехословакияда ҳар бир партия учун зарур бўлган ўз-ўзини танқид, у ёки бу тадбирга танқидий баҳо бериш партиянинг бутун фаолиятини обрўсизлантиришга қаратилган хавфли кампанияга тезда айланиб кетганлигини фақат шу факт билангина изоҳлаш мумкин. Ревизионистлар, ўнг кучлар ЧКП Марказий Комитетининг ожиз, иккиланиб турган позициясидан фойдаланиб ЧКПнинг кейинги йигирма йил ичидаги бутун фаолиятини тамомила қоралаш билан шуғулландилар, бу билан эса унинг жамият ва давлатга раҳбарлик қилиш ҳуқуқини рад этдилар.

Иш нимага бориб етганини қуйидаги фактлардан кўриш мумкин.

Шу йил 13 июнда «Литерарни листи» ҳафталигида босилиб чиққан Лим деган шахснинг мақоласида бундай дейилган эди: «ЧКП 1948 йил февралидан бери ўтган йигирма йил ичидаги ҳамма хатолар учун, жамиятдаги ҳамма иллатлар ва жиноятлар учун жавобгардир...». Сўнгра бундай дейилади: «ЧКП раҳбарлик ролини ўйнаш учун маънавий ҳуқуққа ҳам, сиёсий ҳуқуққа ҳам эга бўлмаган ҳолда ўз раҳбарлик ролини амалга оширмоқда».

Партияга қарши кучларнинг актив вакилларидан бири Ганзелка эса 9 июнда «Млада фронта» газетасида ЧКПнинг бир ярим миллион аъзоси гўё фанатикларга айланиб, улардан партиянинг бир неча «золим кишилари» ўз шахсий ҳокимияти манфаатлари йўлида фойдаландилар, деб ёзиб чиқди.

Семилидаги «ёшлар клуби» митингида Темичек деган шахс оғиз кўпиртириб бундай деди: «Чехословакия Коммунистик партиясини жинояткор ташкилот, деб ҳисоблаш зарур, ҳақиқатан ҳам у шундай ташкилот эди, бинобарин уни ижтимоий ҳаётдан улоқтириб ташлаш керак». Жазава билан айтилган ана шу гаплар дарҳол «Литерарни листи» газетасида босиб чиқарилди.

Бундай мазмундаги гапларни ўнлаб ва ҳатто юзлаб келтириш мумкин. Коммунизм ва социализмга очиқдан-очиқ адоват билан тўлиб-тошган ана шундай шовқин-суронли бўҳтонлар ҳар куни меҳнаткашлар бошига ёғилиб турди.

Афсуски, ЧКП Марказий Комитетининг баъзи раҳбарлари контрреволюцион кучлар томонидан ташкил қилинган ҳамда империалистик пропаганда томонидан яққол рағбатлантирилаётган антикоммунистик кампания мамлакатни қамраб олаётганлигидан зарур хулоса чиқариб олмадилар. Партияни бузиш йўлидаги уринишларга кескин қаршилик кўрсатиш ўрнига ишни ЧКПни шаклсиз, қобилиятсиз ташкилотга, ўзига хос мунозара клубига айлантириш йўлидан олиб боришни давом эттирдилар.

ЧКПда амалда партия турмушини ташкил этишнинг асосий ленинча принциплари — демократик централизм, партиянинг ғоявий ташкилий бирлиги принциплари бузила бошлади. Партия фракцион группаларни ошкора группаларга айлантириш, бир-бири билан заиф боғланган «автоном» ташкилотларга бўлиниб кетиш бўсағасига келиб қолди.

Коммунистик ҳаракат тарихини ўрганган, В. И. Лениннинг назарий мероси билан таниш бўлган ҳар бир киши барча ташкилотлари ва аъзолари демократик централизм принципларига изчиллик билан амал қиладиган марксистик партиягина яшашга қодирлигини яхши билади. Бу принципнинг ҳар қандай жиҳатини — демократияни ҳам, централизмни ҳам назар-писанд қилмаслик муқаррар равишда партиянинг, унинг раҳбарлик ролининг заифлашувига, партиянинг ё бюрократик ташкилотга, ёки қандайдир маърифат тарқатувчи жамиятга айланиб қолишига муқаррар равишда олиб боради.

Матбуот хабарларидан шу нарса кўриниб турибдики, партиядаги ревизионистик элементлар ЧКПда уни ленинча партиявий нормалардан, партиявий интизом ва масъулиятдан холи бўлган, қиёфасиз ва заиф ташкилотга айлантирадиган вазиятни вужудга келтириш режасини тузаётган эдилар.

Партиявий органлар ва ташкилотларнинг ўзига хос автономик принципини жорий этишни, яъни партиядаги янги вазиятда уларнинг юқори органлар чиқарган қарорларга нисбатан ўз позицияларини эгаллаш ҳуқуқини мустаҳкамлаш ҳақида таклифлар айтила бошланди. Бунинг устига партиянинг айрим таркибий қисмлари интизомнинг умумийлиги билан боғланган бўлмасин, деб таклиф қилинди: Улар «қуйидан шаклланадиган... кооператив асосда бирлашувчи ташкилотлар сифатида» ассоциация алоқалари» билан кўнгилли равишда боғланган бўлсинлар, деб таклиф қилинди. Бу эса партияни унинг аъзолари хоҳлаганларича иш қилиш эркига эга бўлган қандайдир «ассоциация»га айлантиришни билдирган бўлур эди. Бу тезисни партияни парчалаб юборишга чақиришдан бўлак бир нарса эмас, деб баҳоламоқ керак.

Партия сафлари бирлигига бошқа йўллар билан ҳам ҳужум олиб борилди. Ўнг кучларнинг вакиллари Уставда «озчилик ва группаларнинг қарашлари ҳуқуқини», яъни партия қарорлари қабул қилинганидан кейин бу қарорларга қарши чиқиш ҳуқуқини мустаҳкамлаш учун қатъият билан курашдилар.

Бу интилишларнинг ҳаммаси партияни ташкил этишнинг ленинча принципларига тамомила зиддир. Ленин РКП(б) X съездига таклиф қилган ва съезд томонидан қабул қилинган резолюцияда партиянинг бирлиги ҳақидаги масала Ленин томонидан қай тариқа қўйилганини эслаб ўтайлик. Резолюцияда бундай дейилган эди: «Барча онгли ишчилар ҳар қандай фракциячиликнинг етказадиган зарарини ва бунга йўл қўйиб бўлмасликни аниқ тушуниб олишлари зарур, чунки бу фракциячилик амалда албатта бирдамлик билан ишлашни сусайтиришга олиб боради ва ҳукумат партиясига суқилиб кириб оладиган унинг душманларининг ажралишни кучайтириш ва бу ажралишдан контрреволюция мақсадларида фойдаланиш учун қайта-қайта зўр бериб уринишларига олиб боради».

Афсуски, ҳатто ЧКП Марказий Комитети Президиуми аъзолари орасида ҳам партия қурилишининг ленинчи принципларига аслида очиқ қарши чиққан кишилар ҳам бўлди. Бунга, хусусан, ЧКП Марказий Комитети Президиумининг аъзоси И. Шпачекнинг бу масалалар юзасидан ҳамманинг олдида айтган гаплари назарда тутилади.

Маълумки, жаҳон реакцияси компартиялар сафларининг бирлиги ҳар қандай заифлашувидан коммунистларга, социализмга ҳужумни кучайтириш учун фойдаланиш йўлидаги уринишларини давом эттирмоқда. Бундай шароитда партия бирлигига путур етказиш — синфий душманларимизга ёрдам бериш демакдир.

III.

Мамлакатда партия кадрларини тор-мор келтиришга қаратилган оммавий кампаниянинг амалга оширилиши ҳам ЧКПнинг раҳбарлик ролини барбод этишга олиб келди. Бирор бир хатога йўл қўйган айрим раҳбарларни танқид қилиш авж олиб, кўплаб раҳбар партия ходимларини четлаштиришни ёппасига талаб қилишга айланди. Марказда ва жойларда кўпгина тажрибали, партия ва ишчилар синфи ишига содиқ, гитлерчилар оккупацияси йилларида фашизмга қарши мардонавор курашган, Чехословакияда социализм қуриш ишида актив қатнашган кишилар ишдан четлатилди. Кадрларни амалда погром қилиш, «руҳан қириш» вазияти юзага келди.

Ғоявий-сиёсий жиҳатдан жуда чиниққан, ўнг оппозицияга қарши қатъият билан курашаётган коммунистларни фаол сиёсий ҳаётдан четлаштиришдан иборат аниқ сиёсий йўл яққол кўрина бошлади. Чунончи, ЧКП Марказий Комитетининг секретари Ч. Цисаржнинг баёнотини бундан бошқача тушуниб бўлмайди. У ЧКПга ёшлардан 200-300 минг кишини қабул қилишга, унинг ибораси билан айтганда, «қариб бораётган» партияга «инъекция» қилишга чақириб, айни бир вақтда бу муҳим масаланинг синфий жиҳатига эътибор бермади.

Раҳбар кадрларни оммавий тарзда тор-мор келтириш йўли партия аппарати билангина чекланиб қолмади. Бу йўл давлат аппаратининг муҳим звеноларига, касаба союзларига, ёшлар союзига ҳам ёйилди. Ҳукуматнинг кўпчилик аъзолари алмаштирилди. Ишдан четлатилган кишилар орасида ЧКП раҳбарлари январь пленумидан кейин ҳам ишончли ва матонатли коммунистлар, деб таърифлаган ходимлар ҳам оз эмас эди.

Раҳбар партия ва давлат органларидан қувилган коммунистлар ўтмишда ўз ишларида хатолар қилиб келдилар, деб ҳаммага маълум қилинди. Ана шу асосда минглаб ходимларга сиёсий ишончсизлик билдириш, амалда фақат партия ва мамлакат ҳаётида январь пленумидан олдин фаол иштирок этганликлари учун кишиларни сиёсий ҳаётдан четлаштиришни қандай қилиб ҳаққоний иш дейиш мумкин?

ЧКП Марказий Комитети Президиуми 9 сентябрга белгиланган партия XIV фавқулодда съездига тайёргарлик кўриш вақтидан кадрларни уриб ташлашга барҳам бериш учун фойдаланади, деб умид қилиш мумкин эди. Аммо, бундай бўлмади. Аксинча, съездга тайёргарлик кўришдан ўнг кучлар партиянинг соғлом кучларига тобора қаттиқ зарба бериш, ўз кишиларини район ва область партия ташкилотларига жойлаштириш, партияга ўз сиёсатларини мажбуран ўтказиш йўлида фойдаландилар.

Ўнглар назорати остида бўлган матбуот партия конференцияларига ва съездга делегатлар сайлаш ишига очиқдан-очиқ аралашди ва ҳатто, ЧКПнинг бўлғуси Марказий Комитетига аъзо қилиб кимларни сайлаш ҳамда кимларни сайламаслик кераклиги тўғрисида «тавсиялар» эълон қилиб, очиқдан-очиқ бўлғуси съезд делегатларига йўл қўйиб бўлмайдиган даражада тазйиқ кўрсатишга уринди.

Аҳвол ана шундай эди. Партия — бу, мавҳум тушунча эмас. Партия — бу, кишилардир, бу — коммунистларнинг ҳаракат бирлигини таъминловчи принциплардир. Шунинг учун ҳам партия турмуши принциплари улоқтириб ташланган, партия кадрлари уриб ташланган бир вақтда, Чехословакия Коммунистик партияси хавф остида қолди, деган хулосага келиш асослидир.

ЧКП раҳбарларининг ташкилий-сиёсий ишни кескин суратда заифлаштириш билан бир қаторда амалда оммага ғоявий таъсир кўрсатиш воситалари устидан контролни ўнг, антисоциалистик кучлар қўлига бериб қўйганлиги ҳам Чехословакияда социализм иши учун жуда хавфли бўлди. Чехословакиянинг кўпгина газеталари, радио ва телевидениеси аслини олганда очиқдан-очиқ антисоциалистик мақсадларни кўзлаган муайян группировкалар ихтиёрида бўлди. Фактлар ана шу группировкаларнинг аниқ мақсадни кўзлаб иш кўрганликларини, ЧКПни ва социализмни обрўсизлантиришга интилганликларини рад қилиб бўлмайдиган даражада исботлаб турибди.

«Литерарни листи», «Млада фронта», «Праце», «Лидова демократие», «Свободне слово», «Земедельске новини», «Студент», «Репортер» каби нашрлар жуда зўр бериб антисоциалистик пропаганда олиб бордилар.

Оммавий пропаганда воситалари Чехословакия халқининг манфаатларини кўзлаб эмас, балки унинг зарарига ишлатилаётганлиги ҳақида Чехословакия меҳнаткашлари ҳам очиқ-ойдин гапирган эдилар. Чунончи, Чехословакия ишчи милицияси активининг умуммиллий йиғилишида унинг иштирокчилари партия раҳбарлари ва пропаганда органлари реакцион элементларнинг хатти-ҳаракатига қарши чоралар кўрмаганлигини кўрсатиб ўтган эдилар. Ишчилар маълум резолюцияни қабул қилдилар ва уларнинг шу резолюцияни кўтариб совет элчихонасига бориш ва резолюцияни Москвага топширишни сўраш зарур, деган фикрга келганликлари тасодифий бўлмади. Бироқ, ишчилар вакилларининг шу қадар муҳим йиғилиши Чехословакия матбуотида лозим даражада ёритилмади. Бу йиғилишнинг совет халқига мурожаати эса, Чехословакия меҳнаткашларидан узоқ вақтгача яшириб келинди.

Кўпгина чехословак ўртоқлар шу масала хусусида матбуотда чиқишга уриниб кўрдилар, лекин уларнинг бундай қилишига йўл қўйишмади. Кекса подпольечи-коммунист ўртоқ Йодас оммавий ахборот воситаларини ёлғиз ўз қўлига олишга интилган ўнг, антисоциалистик кучларнинг кирдикорларига қарши ўз норозилигини эълон қилиш имконини кўп машаққатлар билан топди. Мана унинг сўзлари: «Ҳозирги вақтда партияда муайян реакцион группа яхши уюшиб олиб ва барча ахборот воситаларини ўз қўлига киритиб, телевидение, радио ва матбуот орқали партияга қарши жуда қўпол ҳужум қилмоқда. Хилма-хил реакцион элементлар фаол иш кўраётган бу группа беш ой давомида шундай кампания олиб бормоқдаки, бу кампания партия бирлигининг йўқолишига муқаррар суратда олиб келади. Ана шу группага қарши қатъий ва очиқдан-очиқ чиқиш, уни характерлаб бериш ва унинг ниятларини жамоатчилик кўзи олдида фош қилиб ташлаш лозим».

Ахборот органларида юзага келган аҳвол ЧССР меҳнаткашларини ҳақли суратда ташвишга солди. «Авто-Прага» заводи ишчилари 18 июлдаги хатларида бундай деб ёздилар: «Биз СССРга, социалистик мамлакатларга ва партияларга қарши радио, матбуот, телевидение орқали заҳар тўлиб тошган вазият юзага келтирилишига қатъиян қаршимиз... Биз Ватанимизнинг келажагини ўйлаб жуда таҳликага тушиб қолдик».

Хуллас, Чехословакияда шундай вазият юзага келдики, ўнглар матбуотда антисоциалистик баёнотлар билан очиқдан-очиқ чиқиш, ўзларининг контрреволюцион шиорлари остида намойишлар, митинглар ўтказиш имкониятига эга бўлдилар, мамлакатдаги аҳвол марксча-ленинча позициялардан туриб баҳоланган фикрлар ҳақида чурқ этилмади, уларнинг авторлари эса таъқиб қилинди.

Айтиш мумкинки, ЧКП Марказий Комитетининг кўз олдида софдил коммунистлар таъқиб этилди, партия обрўсизлантирилди, марксизм-ленинизмга, пролетар интернационализмига, совет ва чехословак халқларининг қардошларча дўстлигига ҳужум қилинди.

Компартияни, айниқса унинг кейинги йигирма йил ичидаги фаолиятини бадном қилиш, кадрларни саваланш, партияга ҳужум қилаётган элементлар қўлига оммавий ахборот воситаларини бериб қўйиш, демократик централизм принципини поймол қилиш — ана шуларнинг ҳаммаси кенг коммунистлар оммасининг руҳини тушира бошлади, уларни истиқболдан ва қатъий ишончдан маҳрум этишга олиб борди, партия органларида гангиб қолишларга сабаб бўлди ва айни бир вақтда ўнглар таъсирининг кучайишига ҳамда контрреволюцион кучлар фаолиятининг активлашувига ёрдам берди.

IV.

Реакция Чехословакияда Коммунистик партияни барбод этишга, социализм позицияларини заифлаштиришга уриниш билан бир вақтда, марксча-ленинча идеологияга қарши кенг кўламда ҳужум олиб борди. Социализм душманларининг чиқишларида муайян методика ва аниқ мақсадни кўзлаш борлиги яққол кўриниб турибди. Улар турли позициялардан туриб иш кўрсалар-да, аммо бир мақсадни — коммунистларнинг ғоявий-назарий базасини барбод этиш, илмий социализмни бошқа ғоявий концепциялар билан алмаштириш мақсадини кўзладилар.

Чехословакия матбуотининг саҳифалари марксизм-ленинизмга тўғридан-тўғри душман бўлган кишиларнинг асарларини эълон қилиш учун бемалол бериб қўйилди. Шуни эслатиб ўтиш кифояки, кўпгина чехословак газета ва журналларида машъум троцкийчи Исаак Дойчернинг мақолалари ва унинг китобларидан олинган парчалар босилиб турди.

Бироқ Чехословакиядаги антисоциалистик кучлар шунинг ўзи билангина кифояланмадилар.

(Давоми учинчи бетда).

СОЦИАЛИЗМНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШ — ОЛИЙ ИНТЕРНАЦИОНАЛ БУРЧ

(Боши иккинчи бетда).

«Чехословакия одил социалистлар партияси» ташкилий комитети томонидан тузилган «Чехословакия халқининг меморандуми» деб аталган ҳужжатни эсга олиш мумкин. Улар ўзларини шундай деб атаган эдилар. Бу ҳужжат ҳақида «Млада фронта» газетасида 14 июнда гапирилган эди. Туҳматдан иборат бу асарнинг авторлари сурбетлик билан очиқдан-очиқ мана бундай гап тарқатдилар: «Биз қабул қиладиган қонун Чехословакияда ҳар қандай коммунистик фаолиятни таъқиқлаб қўйиши керак. Биз ЧКП фаолиятини таъқиқлаймиз ва ЧКПни тарқатиб юборамиз». Авторлар марксизм-ленинизм классикларининг асарларини йўқ қилиб ташлашга чақирдилар.

Германия шаҳарларидаги майдонларда марксистик китобларни ўтга ташлаган гитлерчилар бундай талаблар остига бажонидил имзо чеккан бўлур эдилар.

Миллий мажлисда депутат Турошек ўринли ташвишланиб, шу хусусда бундай савол берди: «Бизнинг мамлакатимизда Коммунистик партияни ва коммунистларни бадном қилаётган бу хил ҳолатларга қарши қачон ва қандай кураш бошланади?».

ЧССРда марксизм-ленинизмга қарши олиб борилган ҳужумда Чехословакия Коммунистик партиясининг баъзи бир арбоблари ҳам иштирок этдилар.

ЧКП Марказий Комитетининг секретари Ч. Цисарж Прагада Карл Маркснинг 150 йиллигига бағишланган тантанали мажлисда очиқдан-очиқ ревизионистик нутқ сўзлаганлиги бутун мамлакатда кенг реклама қилинди. Агар ана шу нутқнинг моҳияти очиб ташланадиган бўлса, у ленинизмдан қайтишдан, унинг халқаро аҳамиятини инкор этишдан, ҳозирги шароитда ҳам ленинизм ҳаракат учун қўлланма эканлигини инкор этишдан иборатдир.

Афсуски, ЧКПнинг баъзи бир раҳбарлари Чехословакияда коммунистик ҳаракатнинг ғоявий асосларини ҳимоя қилиш учун бу докладни танқид қилишга журъат этмадилар. Бунинг устига-устак Чехословакияда совет матбуоти марксизм-ленинизмни янги инкор этувчиларга қарши норозилик билдирганлиги учун унга қарши кенг кўламда ҳужум кампанияси бошланди.

Кези келганда айтиш керакки Ч. Цисаржнинг нутқи ленинизмга қилинган бирдан-бир ҳужум деб бўлмайди. Бу хил даъволарни Чехословакияда кейинги вақтларда пайдо бўлган бошқа мақолаларда ҳам учратиш мумкин эди.

Бунга ажабланмаса ҳам бўлади, чунки Чехословакияда шундай вазият юзага келдики, бунда марксизм-ленинизмга ҳамла қилиш модага айланди ва фойдали бўлиб қолди, коммунистик таълимотнинг принципиал қоидаларини ҳимоя қилиш эса хавфли бўлиб қолди.

Хўш, бунинг сабаби нимада? Сабаби баъзи бир раҳбарларнинг назарияни билмасликларидами ёки уларнинг партияни унинг назарий қуролидан маҳрум қилишни истовчиларни, Чехословакия Коммунистик партиясининг жаҳон коммунистик ҳаракати бошқа отрядлари билан ғоявий жипслиги негизини барбод этишга интилувчиларни атайлаб қувватлашларидами?

Биз марксча-ленинча назарияни муттасил ривожлантириб бориш, янги процессларни ва ҳаётдаги ҳодисаларни умумлаштириш ва таҳлил этиш нақадар зарур эканлигини яхши тушунамиз. Мабодо марксизм-ленинизм ўзининг назариячилари ва издошларининг коллектив куч-ғайрати билан ҳар бир тарихий даврда ривожланиб бормаганда эди, барҳам топган бўлурди. Лекин шу нарса батамом равшанки, юқорида кўрсатиб ўтилган чиқишлар марксизмни ривожлантиришга эмас, балки уни ревизия қилишга ва ағдаришга қаратилгандир.

Бироқ ЧКП раҳбарлари Коммунистик партиянинг ғоявий позицияларини ҳимоя қилиш учун ҳеч қандай чора кўрмадилар.

Мамлакат тарихининг баъзи бир саҳифаларига танқидий, синфий нуқтаи назардан ёндошмаслик каби Чехословакияда тобора кенгайиб борган ҳол ҳам, шубҳасиз, мазкур позицияларни емиришга ёрдам берди.

Ҳамиша коммунистик ҳаракатнинг ашаддий душмани, Совет Россиясига қарши интервенциянинг илҳомчиларидан бири бўлиб келган Масарик шахсининг кейинги вақтларда қайта тиклана бошлаганлиги факт-ку, ахир. Шуниси ғалатики, Чехословакияда ҳатто баъзи бир коммунистлар буржуа арбобини, яъни Чехословакия Коммунистик партиясини таъқиб қилишга кўрсатма берган, партия раҳбарларини, шу жумладан Клемент Готвальдни қамоққа олишга ордер ёздирган буржуа арбобини кўкларга кўтариб мақтамоқдалар. Мамлакатни Мюнхенга дучор қилган Бенеш ҳам яна ҳимоя остига олинди.

Социалистик мамлакатнинг матбуоти, халқ озодлиги ва ватан мустақиллиги учун курашда кўрсатилган қаҳрамонлик, жасорат ва матонатга тўла шонли революцион тарихга эга бўлган партиянинг матбуоти ана шу воқеалар тўғрисида, ана шу арбоблар тўғрисида ғамхўрлик қилиши керакмиди? Кейинги вақтларда Чехословакия матбуотида Коммунистик партиянинг атоқли арбоблари ва ташкилотчилари, гитлерчи босқинчиларга қарши курашда, социализм учун, халқларимиз ўртасидаги дўстликни мустаҳкамлаш учун курашда ўз жонларини қурбон қилган интернационалчилар, ишчилар ва коммунистик ҳаракатнинг қаҳрамонлари деярли тилга олинмаганлигини нима билан изоҳлаб бўлади?

Бунинг ўрнига Млинирек деган кимсанинг «Литературний листи» газетасида 15 августда босилган мақоласи сингари сиёсий сурбетлиги жиҳатидан қабиҳ бўлган мақолалар пайдо бўлди. Мазкур мақолада ЧКПнинг бутун тарихини, айниқса Чехословакиядаги социалистик революциядан кейинги тарихини қоралашга, Клемент Готвальдга ва Чехословакия Коммунистик партияси қаҳрамон курашчиларининг бутун-бутун авлодларига бўҳтон ёғдиришга уриниб кўрилган.

Яна бир ҳолатга тўхталиб ўтмоқ керак. Кейинги вақтларда Чехословакияда миллатчиликдан бошқа сўз билан атаб бўлмайдиган кайфиятларни халқ орасига ёймоқ учун кўпгина куч-ғайрат сарфланди. КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюроси билан бўладиган музокараларда ЧКП Марказий Комитети Президиумининг позицияларини қўллаб-қувватлаш юзасидан июль ойининг охирларида сунъий равишда уюштирилган шовқин-суронли пропаганда кампанияси худди ана шунга қаратилган эди. Шу муносабат билан Чехословакия матбуотида эълон қилинган ва учрашувга бораётган ЧКП делегациясига мурожаат деб аталган ҳужжат айни ана шу пасткаш миллатчилик эҳтиросларини авж олдиришга хизмат қилди.

ЧКП Марказий Комитетининг баъзи раҳбарлари ана шу ҳужжатни турли йўллар билан оммалаштирдилар. Телевидение, эшиттиришларида шу ҳужжат ҳақида гапирилди, шу ҳужжат авторлари атайлаб самимий кутиб олинди, мурожаат текстига имзо тўплаш уюштирилган кўчада раҳбар ходимлар савлат тўкиб юрдилар. Ана шуни дўст қардош партия билан олиб бориладиган музокараларга тайёрланишнинг нормал методи, деб ҳисоблаб бўладими??

Энг жиддий нарса шундан иборатки, Чехословакияда ана шундай сунъий методлар билан авж олдирилган оммавий кампания Чехословакия меҳнаткаш халқининг синфий душманларига, республика хавфсизлигига чиндан ҳам таҳдид солаётганларга, империалистларга қарши қаратилмади. Бу кампания социалистик Чехословакиянинг энг яқин дўстларига, Совет Иттифоқига ва бошқа қардош социалистик мамлакатларга қарши қаратилдики, бу бениҳоя қабиҳ бир иш бўлди.

Шу муносабат билан бундай бир савол туғилади: Башарти, ЧССРнинг раҳбар арбоблари ўз дўстларининг мулоҳазаларини инобатга олишни истамаган эканлар, уларнинг овозига қулоқ солишни истамаган эканлар, муштарак йўлдан улар билан бирга боришни истамаган эканлар, у ҳолда улар кимдан андоза олмоқчи эдилар, кимлар билан бирга боришни истар эдилар? Улар чехословак халқининг хавфсизлиги, суверенитети гарантиясини, империализм томонидан бўлаётган хуружлардан чехословак халқининг социалистик ғалабалари гарантиясини қаердан излаб топмоқчи эдилар?

Дарвоқе, атрофида шовқин-суронли кампания авж олдирилган мазкур мурожаатда бир факт эътиборни ўзига тортадики, унга жуда катта аҳамият бермасликнинг иложи йўқ. Гап шундаки, Чехословакия тараққиётининг тарихий босқичлари санаб ўтилган мурожаат текстида 1948 йил феврали тўғрисида лом-мим дейилмаган. Ҳолбуки, ўша вақтда Чехословакияда социализм томон бурилиш рўй берган эди. Кейинги ойларда мамлакатда рўй бераётган воқеаларнинг ривожланишини оз-моз бўлса ҳам кузатиб бораётган киши бу сананинг тушириб қолдирилганлиги бежиз эмаслигини, бу нарса муайян сиёсий концепцияни акс эттиришини равшан тушуниб олади.

Афтидан, ЧКПнинг баъзи раҳбарлари миллатчилик эҳтиросларини авж олдириш билан, ўз позицияларимизни аҳолининг кенг катламлари, шу жумладан, ўнглар, шу жумладан социализм душманлари ҳам кенг кўламда қувватлашини таъминлаб олишимиз мумкин, деб ўйлаган бўлсалар керак. Лекин бу — жуда хатарли йўл. Аввало шунинг учун хатарлики, у ана шу кишиларни ЧКПнинг ва Чехословакия халқининг табиий иттифоқчилари ва чинакам дўстларидан четлаштириб қўйди.

V.

Совет-Чехословакия дўстлигининг душманлари ўзларининг фикр-ўйларида яна бир мавзудан кенг фойдаландиларки, бу ҳақда гапирмасдан ўтиб бўлмайди. Матбуотда босилган жуда кўп мақолаларда, радио ва телевидениеда берилган эшиттиришларда Чехословакия кейинги вақтларгача ўз ривожида кимдир тиқиштирган «социализмнинг совет модели»га амал қилиб келганлиги учун унинг бошига шунча «балолар» ёғилди, деган фикр зўр бериб тарғиб қилинди.

Бу даъво бошдан-оёқ уйдирма эканлигини тушунтириб ўтиришга ҳожат бўлмаса керак.

СССРдаги ва Чехословакиядаги давлат тузилиши ҳар хил эканлиги, миллий масаланинг ҳал этилиш формалари кўп жиҳатдан бошқача эканлиги, халқ хўжалигини бошқариш системаси бир хил эмаслиги яхши маълум. Халқларимизнинг сиёсий, иқтисодий ва маданий турмушидаги кўпгина бошқа масалалар ҳам турлича ҳал қилинмоқда.

Социалистик давлат бўлган Чехословакиянинг ривожи, ундаги давлат тузумининг, экономика ва маданиятининг ривожи, ундаги Коммунистик партиянинг ривожи мамлакатнинг хусусиятларини, анъаналарини, унинг ҳамма соҳаларидаги ўзига хос жиҳатларни акс эттирувчи формаларда давом этиб келди ва давом этмоқда. Чехлар билан словакларга «социализмнинг совет модели» деган қандайдир моделни «тиқиштириш» тўғрисидаги гап-сўзлар мамлакатларимизни, партияларимиз ва халқларимизни боғлаб турган қардошларча дўстликка путур етказиш мақсадида душман унсурлар томонидан ёмон ният билан иғвогарлик мақсадида тарқатилаётган бўҳтондан бошқа нарса эмас.

ЧКП позицияларига путур етказишга уринган кучлар Совет Иттифоқи билан Чехословакиянинг иқтисодий ҳамкорлигини турли йўллар билан қоралашга уринмоқдалар. Ана шу кучлар мамлакатларимиз ўртасида вужудга келаётган иқтисодий алоқалар фойдали эмас, аксинча Чехословакияга қийинчилик туғдирмоқда, деб кўрсатмоқ учун қўлларидан келган ҳамма ишни қилдилар. Қайси ниятда шундай гаплар айтилганлиги тамомила равшан. Бу гапларнинг ҳаммаси ЧССР экономикаси тараққиётини Ғарб гирдобига тортмоқ учун замин ҳозирлашдан иборат битта мақсадга хизмат қилди. Лекин бунинг учун улар чехословак жамоатчилигини Совет Иттифоқи ва бошқа социалистик мамлакатлар билан ҳамкорликни ривожлантириш билан ЧССР ўзининг проблемаларини ҳал қила олмайди, бу ҳамкорлик унинг миллий манфаатларига мос келмайди деган гапга ишонтиришлари керак эди.

Дарҳақиқат социалистик мамлакатларнинг иқтисодий муносабатлари янги типдаги муносабатлар бўлиб, бу муносабатларнинг ривожлантирилиши ҳар бир мамлакатнинг иқтисодий ва социал тараққиётига ҳамда умуман жаҳон социалистик системасини мустаҳкамлашга ёрдам беришини социалистик қурилиш тажрибаси кўрсатиб турибди.

Социализм мамлакатлари пролетар интернационализми принципларига асосланиб тарихда биринчи марта ҳар томонлама ҳамкорлик ва ўзаро ёрдамлашишга ўтдилар, шу жараёнда улар тамомила суверен ва тенг ҳуқуқли давлатлар бўлиб қатнашдилар. Эндиликда империалистик эксплуатация бўйинтуруғини уларнинг бўйнига ҳеч ким ва ҳеч қачон илиб қўя олмайди. Бу — социалистик ҳамдўстлигимизнинг жуда катта муваффақияти ва айни маҳалда социалистик давлатлар экономикасини тез ривожлантириш имконини берувчи негиз ҳамдир.

1950 йилдан 1967 йилгача ўтган ўн етти йил мобайнида Ўзаро Иқтисодий Ёрдам Кенгашига аъзо бўлган мамлакатларнинг саноат ишлаб чиқариши умуман 5,4 баравар кўпайди ва жаҳон саноат ишлаб чиқариши ҳажмининг қарийб учдан бир қисмига етди. Кейинги етти йилнинг ўзида Ўзаро Иқтисодий Ёрдам Кенгаши мамлакатлари саноат маҳсулоти ишлаб чиқаришни 76 процент кўпайтирдилар, ҳолбуки, ривожланган капиталистик мамлакатлар шу вақт ичида саноат маҳсулоти ишлаб чиқаришни зўр-базур 45 процент кўпайтира олдилар.

Жаҳон социалистик системаси доирасида иқтисодий ҳамкорликни кенг кўламда ривожлантириш, халқаро меҳнат тақсимотини чуқурлаштириш зарурати айрим социалистик мамлакатларнинг иқтисодий эҳтиёжлари туфайли эмас, балки халқаро вазиятнинг характери, икки жаҳон системасининг кураш шароитлари туфайли ҳам келиб чиққан.

Шу билан бирга кейинги вақтларда Чехословакиядаги бир қанча давлат арбоблари, шу жумладан ҳукумат раисининг ўринбосари О. Шик ва бошқа баъзи кишилар Чехословакия экономикасининг ривожланишини ва унинг бошқа социалистик мамлакатлар билан ҳамкорлигини танқид қилиб чиқдилар. Танқид зарур нарса албатта, лекин танқид икки талабга жавоб бериши керак: илмий ва объектив бўлиши, меҳнаткашлар оммасининг манфаатларига, социализм манфаатларига мос бўлиши лозим. Бироқ, О. Шикнинг танқиди шундан иборат бўлдики, у Чехословакия экономикасини қолоқ, мушкул аҳволга тушиб қолган экономика тарзида тасвирлади. Социализм даврида Чехословакия иқтисодий тараққиётининг бутун йўли қораланиб, қора бўёқ билан чаплаб ташланди.

Айни пайтда Чехословакия матбуоти ЧКП ўтказиб келаётган нотўғри иқтисодий сиёсат халқ фаровонлигини ошириш имконини бермади, капиталистик мамлакатларда яшаш яхшироқ, деган уйдирма гапни Чехословакиянинг ишчилар синфи ва бутун аҳолиси қулоғига қуйишга уринди.

Лекин шу нарса яхши маълумки, электр энергияси пўлат, цемент, газлама ва пойафзал, сўшт ва гўшт маҳсулотлари ишлаб чиқариш жиҳатидан Чехословакия Европадаги ривожланган капиталистик мамлакатлардан, жумладан Англия, Ғарбий Германия ва шу сингари бошқа мамлакатлардан олдинда бормоқда. Чехословакиянинг ривожланган машинасозлиги бор ва у аҳоли жон бошига машина ишлаб чиқариш соҳасида дунёдаги етакчи ўринлардан бирини олиб турибди.

Матбуотда Чехословакия экономикасининг ривожланишидаги камчиликлар бўрттириб кўрсатилиб, улар билвосита, баъзан эса бавосита Чехословакиянинг Совет Иттифоқи билан иқтисодий муносабатларига алоқадор қилиб кўрсатилиб келди. ЧССР билан СССР ўртасидаги савдо-сотиқ фойдасиз қилиб тасвирланди.

Совет Иттифоқи билан Чехословакиянинг 1956 — 1968 йиллардаги яъни ўн икки йил ичидаги ташқи савдоси тўғрисидаги баъзи маълумотларни олиб кўрайлик. Шу вақт ичида Совет Иттифоқи Чехословакияга 17 миллион тонна дон, салкам 700 минг тонна пахта, 70 минг тоннага яқин жун, 51 миллион тонна нефть, 80 миллион тонна руда, икки миллион тоннага яқин чўян, қарийб 2,5 миллион тонна прокат, 285 минг тонна мис, 200 минг тоннадан ортиқ алюминий, 200 минг тоннадан кўпроқ қўрғошин, салкам 3,5 миллион тонна апатит концентрати, 170 минг тонна рух, 200 минг тоннадан ортиқ асбест, қарийб 5 миллион кубометр ёғоч ва салкам 1.200 миллион сўмлик машина ва ускуналар етказиб берди. Башарти Чехословакия ана шу молларнинг ҳаммасини эркин валюта билан сотиб олганда у 3,5 миллиард долларга яқин харажат қилишга мажбур бўлар эди.

Айни маҳалда Чехословакия Совет Иттифоқига машиналар ва халқ истеъмоли товарлари, жумладан пойафзал, газлама, тикилган кўйлак, галантерия ва бошқа моллар етказиб бераётган йирик мамлакатдир.

Ўз-ўзидан равшанки, Совет Иттифоқи Чехословакия билан савдо ишида соф олди-сотди негизига кўчган тақдирда (аслида О. Шик шундай қилинишини талаб этган эди) бу нарса Чехословакия экономикасига фойда келтирмаган ва халқ хўжалигида кўпгина қийинчиликлар келтириб чиқарган бўлур эди.

Социалистик қурилишнинг Совет Иттифоқи ярим асрлик практикаси берган бутун интернационал тажрибаси, шунингдек социалистик давлатларнинг кўпдан бери давом этиб келаётган практикаси Чехословакияда қаттиқ танқид остига олинди. Фақат оғиздагина мавжуд бўлган янги «социализм модели»ни ана шу тажрибага қарама-қарши қилиб қўйишга уриндилар, суверенитет ва аралашмаслик тўғрисида кўп шовқин-сурон кўтарган баъзи арбоблар ана шу моделни ҳамма учун ибратли намуна қилиб кўрсатмоқчи бўлдилар.

Бизнинг партиямиз Совет Иттифоқининг социалистик халқ хўжалигини обрўсизлантириш юзасидан Чехословакия матбуотида олиб борилган кампанияга индамай қараб тура олмайди.

Социалистик экономикани ривожлантириш энг муҳим вазифалардан бири бўлиб, бу нарса бошқа қардош партиялар сингари бизнинг партиямизнинг ҳам ҳамиша диққат марказида турибди. Совет Иттифоқи бошқа социалистик мамлакатларнинг экономикаси билан яқин алоқада бўлган ҳолда, СССРнинг иқтисодий ривожланиши айни вақтнинг ўзида дўстларимиз билан иттифоқчиларимизнинг халқ хўжалиги эҳтиёжларини ва уларнинг ўз экономикасини капиталистик мамлакатларга қарамлиги кам бўлган, империализмдан келиб чиқиши мумкин бўлган турли хавф-хатарларга боғлиқлиги кам бўлган тарзда ривожлантириш имкониятини таъминламоғи учун Совет Иттифоқи зарур чораларни кўрмоқда.

Тарихан шундай ҳолат вужудга келдики, Совет Иттифоқи социалистик лагернинг хавфсизлиги учун ўз зиммасига катта масъулият олган. Бинобарин, шу нарса табиийдирки, биз ўз экономикамизни ривожлантирган вақтда Совет Иттифоқигагина эмас, шу билан бирга барча социалистик мамлакатларга ҳам зарур бўлган мудофаа саноатига жуда катта маблағ сарфлашга ҳамма вақт мажбур бўлмоқдамиз. Ана шу мудофаа саноати ҳозир Вьетнамга қарши, араб давлатларига қарши қилинаётган империалистик агрессияга зарба бериш имкониятини таъминлаб турибди.

Бошқа қардош мамлакатлар ҳам халқларнинг социалистик ғалабаларини муҳофаза қилиш ишига ўз ҳиссасини қўшаётганлигини биламиз. Биз ҳаммамиз буни ўзимизнинг интернационал бурчимиз деб ҳисоблаймиз.

Бизнинг партиямиз партия ва давлат тузилишининг услуби, формалари ва методларини доимо такомиллаштириб бормоқда.

Бошқа социалистик мамлакатларда ҳам шундай иш олиб борилмоқда. Бу иш социалистик система негизларига асосланган ҳолда осойишталик билан олиб борилмоқда.

Афсуски, Чехословакияда иқтисодий ислоҳот масалаларига доир мунозара бошқа негизда олиб борилди. Бир томондан, социалистик экономиканинг шундан олдинги бутун ривожланишини асоссиз танқид қилиш, иккинчи томондан эса, планли негизларни стихияли бозор муносабатлари билан алмаштириб, хусусий капиталистик фаолияти учун кенг имконият бериб қўйиш ана шу мунозаранинг марказий масаласи қилиб қўйилди. Ревизионист ва контрреволюцион унсурлар ЧССРдаги иқтисодий мунозарадан мамлакат экономикасини капиталистик йўлга буриб юборишдан иборат ошкора мақсад йўлида фойдаландилар.

VI.

ЧССРнинг баъзи раҳбар арбоблари ташқи савдо соҳасидаги бир қанча муҳим қоидаларни, Варшава Шартномасига биноан ва Совет Иттифоқи билан тузилган икки томонлама Шартномага биноан ЧССР ўз зиммасига олган мажбуриятларни қайта кўриб чиқа бошладилар.

Совет — Чехословакия Шартномасига биноан, бизнинг мамлакатларимиз ўз хавфсизлигини, социалистик ҳамдўстликдаги бошқа давлатларнинг хавфсизлигини таъминлашда ўз куч-ғайратларини бирлаштириш ва яқиндан ҳамкорлик қилиш мажбуриятини олганлар. Икки томонлама шартномаларга мувофиқ ва Варшава Шартномасига биноан, бошқа социалистик давлатлар олган мажбуриятлар билан бир қаторда ана шу мажбуриятлар ҳам унда қатнашган ҳар бир мамлакатнинг хавфсизлигини мустаҳкам таъминлайдиган пухта негиздир.

Шартномада қатнашувчи мамлакатлар социализм ғалабаларини ҳимоя қилишга, ўз чегараларимизни ҳимоя қилишга ва Европада тинчликни ҳимоя қилишга кўкрагимизни қалқон қиламиз, деб тантанали мажбурият олганлар.

Совет Иттифоқи шартномаларнинг ҳамма қатнашчилари шу мажбуриятларни муқаддас билиб, бажаришига тарафдор бўлиб келди ва ҳозир ҳам шунинг тарафдоридир, фақат шундай йўл билангина шартномада қатнашувчи ҳар бир мамлакатнинг хавфсизлигини гарантиялаш мумкин. СССР шу вақтгача Чехословакия ҳам тегишли шартномалардаги ўз мажбуриятларига худди шундай нуқтаи назардан қарайди, деб ҳисоблаб келган эди.

Бироқ, кейинги вақтларда Чехословакиянинг ташқи сиёсати соҳасида, айниқса Европа ишларида муайян тенденциялар намоён бўлиб қолдики, бу нарса жиддий хатар туғдирмоқда. Бу тенденциялар Чехословакия матбуотидаги мақолаларда, радио ва телевидение эшиттиришларидагина эмас, айрим расмий арбобларнинг нутқларида ҳам намоён бўлмоқда. Чунончи, ташқи ишлар министри И. Гаекнинг айтган гапларида бу тенденциялар анча равшан кўриниб қолди. Бу ўринда гап Чехословакиянинг ташқи сиёсатини қайтадан кўриб чиқишга тез-тез даъват қилинаётганлиги тўғрисида боради.

Варшава Шартномасига зарба бериш, шу Шартноманинг путурини кетказиш йўлида муайян уринишлар қилинди. ЧКП Марказий Комитетининг масъул вакили В. Прхлик Прагада журналистлар ҳузурида гапириб, Варшава Шартномаси шаънига бемаъни гаплар айтди ва унинг структурасини қайта кўриб чиқиш зарур, деди. У ўз фикрини яна ҳам ривожлантириб, Варшава Шартномасида қатнашувчи давлатлар Сиёсий Маслаҳат Комитетининг фаолиятини қоралаб гапирди. Маълумки, бу комитетнинг ишлари партия ва ҳукумат раҳбарлари даражасида олиб борилади. ЧКП Марказий Комитетининг раҳбарлари бундай хатти-ҳаракатларни қоралайди, деб кутиш мумкин эди, лекин бундай қилинмади.

Бу масала — ҳаммамизга тегишли масала. Варшава Шартномаси ташкилоти қатнашчиларига тегишли масала. Бу ташкилотга путур етказилишига йўл қўйиш мумкин эмас. Бундай нарса Варшава Шартномасида қатнашувчи ҳамма мамлакатларнинг ҳаётий манфаатларига, шу жумладан, СССРнинг ҳаётий манфаатларига зид бўлиб тушади.

Социалистик давлатлар ўртасидаги шартномаларга биноан, улар ўз зиммаларига олган мажбуриятлар шу шартномаларнинг қатнашчиларидан ўз чегараларининг актив ҳимоя қилинишини таъминлашни талаб қилади. Шу жиҳатдан олганда, Чехословакиянинг Ғарбдаги чегаралари қай аҳволда? Бу чегаралар Чехословакия томонидан ҳақиқатда очиб қўйилган.

Шундай ҳолат вужудга келдики, бунинг натижасида империалистик разведкалар юбораётган диверсантлар, жосуслар Ғарб мамлакатларидан Чехословакияга ёғилиб кетди. Империалистик агентлар Чехословакия территориясига яширин равишда қурол юбориш имкониятига эга бўлиб қолдилар.

Сўнгги воқеалар жараёнида Чехословакиядаги баъзи арбобларнинг Ғарбий Германия билан Чехословакия ўртасидаги муносабат масалаларидаги нутқлари жиддий хавотирлик туғдирди.

Ғарбий Германия Европада ўрнатилган чегараларни, шу жумладан Германия Демократик Республикаси билан Германия Федератив Республикаси ўртасидаги чегараларни тан олмаётганлиги ва тан олмоқчи эмаслиги, Ғарбий Германия ўзининг «барча немислар номидан» гапиришга ҳақли эканлиги тўғрисидаги даъвоси эътироф қилинишини талаб этаётганлиги, Ғарбий Берлинни ҳали ҳам аввалгидек даъво қилаётганлиги ва у ерда турли иғвогарликлар уюштираётганлиги, Германия Федератив Республикаси ҳукумати ядро қуролини қўлга киритишдан батамом воз кечганлигини шу вақтгача айтмаганлиги, Мюнхен шартномаси аввал бошданоқ ҳақиқий эмас, деб тан олмаганлиги Чехословакия раҳбарларига маълум эди.

Шунга қарамай, Чехословакияда Ғарбий Германияга яқинлашишга, у билан алоқани кучайтиришга қаратилган гаплар айтилди. Иш шунгача бориб етдики, ЧССРнинг Европа ишларидаги сиёсати Чехословакиянинг Совет Иттифоқи билан Ғарбий Германия орасида жойлашганлиги фактига қараб кўп жиҳатдан белгиланиши лозим, деган гаплар Чехословакия ҳукумати номидан расмий равишда айтилди.

Лекин масалага бундай ёндошиш синфий мазмундан батамом маҳрум бўлиб, бутун тарихий тажрибага зид бўлиб тушади ва социалистик мамлакатлар, жумладан Чехословакия хавфсизлиги манфаатларига мос бўлмайди.

Чехословакиядаги баъзи арбоблар унинг ташқи сиёсатини Ғарб томонга буриб юборишга, бу сиёсатни Совет Иттифоқи ва бошқа социалистик мамлакатлар сиёсатидан «анча мустақил» қилишга чақирдилар. «Мустақил» сўзи ниқоби остида Чехословакиянинг ташқи сиёсатини социалистик ҳамдўстлик мамлакатларининг ягона сиёсатидан ажратиб олишга бўлган уринишни яширмоқчи бўлдилар.

Афсуски, ЧССРда бундай гапларга муносиб зарба берилмади.

Европа хавфсизлиги ва умуман халқаро сиёсат масалаларида Варшава Шартномаси қатнашчиларининг ҳамкорлигини бўшаштириш эмас, балки мустаҳкамлаш ҳаммамизнинг муштарак манфаатларимизга, шу жумладан, қардош Чехословакиянинг манфаатларига ҳам мос бўлиб тушади. Бу эса, Шартнома қатнашчилари зиммасига Варшава Шартномасини бузиш талаблари билан чиқишга қилинадиган ҳар қандай иғвогарлик уринишларига кескин зарба бериш мажбуриятини юклайди.

Яқинда Чехословакия территориясида ўтказилган Варшава Шартномаси мамлакатларининг ҳарбий штаб машқлари муносабати билан Чехословакиянинг Варшава Шартномасидан келиб чиқувчи мажбуриятларига йўл қўйиб бўлмас даражада муносабатда бўлинганлиги фактлари эътиборни ўзига тортади. Ҳарбий штаб машқлари ўтказиладиган даврга киритилган социалистик мамлакатларнинг ҳарбий қисмлари Чехословакия территориясида туришига қарши нодўстона кампания авж олдирилди, антисоциалистик ва ўнг кучлар совет ҳарбий қисмларининг бу ерга келганлигини Чехословакия территориясини оккупация қилиш деб тасвирладилар. Мана шуни Варшава Шартномасидан келиб чиқувчи иттифоқчилик мажбуриятларини ҳурматлаш деб бўладими? Йўқ, бундай деб бўлмайди. Бу нарса Варшава Шартномаси ташкилотининг ҳарбий механизми ишини амалда қийинлаштириш ниятидаги уринишга кўпроқ ўхшаб кетади. Ўзи қабул қилган иттифоқчилик мажбуриятларига риоя қилувчи томон бундай иш тутиши мумкин эмас. Ана шу мажбуриятларни назар-писанд қилмаётган томон ана шундай ҳаракат қилиши мумкин. Варшава Шартномасининг қатнашчилари бундан тегишли хулосалар чиқариб олмай қололмадилар.

Чехословакияда советларга қарши пропаганда, советларга қарши гаплар очиқдан-очиқ кучайиб борганлигини кейинги вақтлардаги фактлар кўрсатиб турибди. Старомест майдонида 2 майда бўлиб ўтган ва сўзга чиққан нотиқлар советларга қарши гапларни айтган иғвогарлик йиғинини эслатиб ўтиш мумкин. Прохазка, Ганзелка ва шу нусхадаги бошқа бир қанча арбобларнинг ҳақоратомуз гапларини эслатиб ўтиш мумкин. Матбуот, радио ва телевидениедаги жуда кўп чиқишларни эслатиб ўтиш мумкин, уларнинг авторлари дўстона совет-чехословак муносабатларини қораламоқ учун қўлларидан келган ҳамма воситаларни ишга солдилар. Чехословакиядан шундай таъналар ва ҳақоратлар ёғилиб турдики, кейинги йилларда ҳатто капиталистик давлатлар томонидан ҳам бундай ишлар қилинмаган эди. Душманлар ҳар қандай баҳонадан — Шейна иши ёки Ян Масарик вафоти тафсилотлари атрофидаги миш-мишлар бўлсин, ёҳуд Варшава Шартномаси армияларининг манёврлари бўлсин — шуларнинг ҳаммасида советларга қарши кайфият гулханини янада алангалатиш учун фойдаландилар. Шаҳарларда советларга қарши мазмундаги варақалар тарқатиладиган, совет байроғи ҳақорат қилинадиган ҳоллар учраб турди. Бундай ҳаракатлар муносабатларимизни яхшилашга ёрдам бера олмаслиги ўз-ўзидан равшан эди.

Совет Иттифоқига нисбатан душманлик уруғларини сочиш кимларнинг манфаатига жавоб берар эди? Бизнинг гитлеризмга қарши биргаликда олиб борган курашимизни чехословак халқининг хотирасидан абадий чиқариб юбормоқчи бўлганларнинг, чех ва словак халқлари эришган социалистик ғалабаларни қадрламовчиларнинг, жаҳон социализми ғалабаларини тугатмоқчи бўлганларнинггина манфаатларига жавоб берар эди. Ҳар доим бўлганидек, антисоветизм билан антикоммунизм бир-бирига қўшилиб ва бир-бирини тўлдириб боради.

ЧССР раҳбарлари чехословак-совет дўстлиги бузилмасдир, деган гапларни неча марталаб айтдилар. ЧКП Марказий Комитетининг май пленумида муносабатларимизнинг аҳволи учун ташвишланиб айтилган самимий сўзлар эшитилди. Лекин Чехословакиядаги буржуа миллатчилик тўлқинига қарши, антисовет чиқишларга қарши самарали чоралар кўрилмади. Дўстлик ва бирдамлик тўғрисида иттифоқчилик бурчига садоқат тўғрисида чиройли сўзлар айтиш мумкин, албатта, лекин сўзларга қараб эмас балки шу сўзларнинг кетидан қандай ишлар қилинишига қараб, декларациялар кетидан қандай конкрет ҳаракатлар қилинишига қараб хулоса чиқарилади.

Чехословакия социалистик мамлакат бўлиб қолганидагина, социалистик ҳамдўстликнинг аъзоси бўлиб қолганидагина ўз мустақиллиги ва суверенитетини сақлаб қола олишидан иборат ҳақиқатни унутишга советларга қарши душманчилик кампаниясининг илҳомчилари мажбур қила олмайдилар, бунга шак-шубҳа йўқ.

Реакцион кучлар ЧССРнинг СССР билан ва бошқа социалистик мамлакатлар билан муносабатларига путур етказишга уринганларида чехословак халқини империализм бўйинтуруғига дучор қилиб, қулликка солмоқчи бўлдилар.

VII.

Кейинги вақтларда Чехословакияда контрреволюцион, антисоциалистик ташкилотлар вужудга келди ва актив ҳаракат қилабошлади. Бу ташкилотлар муайян социал базага эга бўлиб, чет элдан бўлган ёрдамга таянди ва ҳокимиятни қўлга олишни тобора ошкора даъво қилаберди. Аслида мамлакатда сиёсий оппозиция вужудга келган эди. Бу оппозиция Чехословакияда капиталистик тартибларни тикламоқчи эди.

Чехословакия Социалистик Республикасида 20 йил мобайнида коммунистик бўлмаган партиялар мавжуд бўлиб, улар Миллий фронтга кирган эдилар. Бу партияларнинг раҳбарлари социализм қуриш йўлини ўтказиб келдилар, ўз фаолиятлари билан мамлакатдаги коммунистик бўлмаган муайян кучларни бунёдкорлик ишига жалб этишга ёрдам бердилар. Аммо кейинги етти ой ичида ана шу партияларнинг тутган йўлида туб ўзгаришлар содир бўлди. Халқ партияси ва социалистик партияларнинг раҳбарлари ўз йўлини кескин суратда ўзгартирди ва гарчи Миллий фронт доирасида Чехословакия Коммунистик партияси билан ҳамкорлик шиорини ҳануз ниқоб қилиб олган бўлса ҳам, амалда легал оппозицияни вужудга келтириш йўлидан бордилар. Коммунистик бўлмаган ҳар иккала партиянинг раҳбарлари ўзларининг муваққат программ ҳужжатларида ҳокимиятни амалга оширишда Компартия билан баббаравар қатнашишни даъво қилдилар. Аммо кўклам ойларида шундай бўлган эди, июль ойида эса, бунда гап бошқа нарса тўғрисида — Компартияни ҳокимиятдан четлатиш ва мамлакатга янги, нокоммунистик раҳбарликни вужудга келтириш тўғрисида борганлигини ҳеч ким яширмади.

Чехословакия социал-демократ партиясининг ўтмишдаги роли етарли даражада яхши маълумдир. Чехословакия социал-демократ партиясининг ўнг раҳбарлари ишчилар синфининг сафларига нифоқ солиб, реакциянинг коммунистларга қарши олиб борган курашида уни энг актив қўллаб-қувватладилар, буржуа тузумининг ишончли таянчи бўлдилар.

1948 йилда, социал-демократ партиянинг соф виждонли революцион элементлари коммунистлар билан бирлашган чоқда Чехословакия социал-демократ партияси барҳам топди. Аммо бу йил Миллий фронт ва Чехословакия Коммунистик партиясининг Марказий Комитети социал-демократ партия тузилишини тақиқловчи қарор қабул қилишларига қарамай, бу партия амалда яна тузила бошлади.

12 июнда Прагада «Чехословакия социал-демократ партияси шаҳар тайёргарлик комитетининг ҳозирги сиёсий вазият тўғрисидаги позицияси» деб аталмиш ҳужжат кенг тарқатилди. Бу ҳужжатда социал-демократ партия йигирма йиллик танаффусдан кейин сиёсий ҳаётга қайтиб келмоқда, бу партия юридик жиҳатдан ҳам, «муайян конкрет сиёсий концепция ифодаси» бўлиш жиҳатидан ҳам яшаб келаберди, деб таъкидланган эди. 1948 йил июнь ойида Чехословакия Коммунистик партияси билан бирлашиш «ҳеч қандай кучга эга эмас» деб эълон қилинган эди.

Шу йил, 21 июнда Прагада Чехословакия социал-демократ партияси тайёргарлик комитетининг мажлиси бўлди. Бу мажлисда Чехия ва Моравиянинг айрим областларидаги социал-демократларнинг вакиллари қатнашдилар. Шундан кейин социал-демократик партиянинг область, район комитетлари ва неча юзлаб бошланғич ташкилотлари тузилди. Бу партия иш кўра бошлади, иш кўрганида ҳам Чехословакия Коммунистик партиясига қарши ҳаракат қила бошлади.

Кейинги етти ой ичида Чехословакияда антисоциалистик руҳдаги кўпгина хилма-хил группа ва ташкилотлар вужудга келди. Бу ташкилотлар оппозиция марказлари ролини эгаллашни даъво қилдилар ва ўзларининг мақсади социалистик тузумни тугатишдан иборат эканлигини яширмай қўйдилар.

«Клуб-231» ошкора контрреволюцион ташкилот эди: кекса фашист Бродский, собиқ буржуа генерали Палечек, бир вақтлар жосуслик ишлари учун ҳукм қилинган империалистик разведканинг агентлари Рамбоусек, Чех ва шулар сингари шахслар бу клубга бош бўлдилар. Буларнинг ҳаммаси социализмнинг энг ёвуз ва тажрибали душманларидир.

Очиқдан-очиқ антисоциалистик бошқа бир ташкилот «Партиясиз активлар клуби» эди. Бу ташкилот жуда актив ҳаракат қилиб, зиёлиларни, ишчиларни, ҳарбий хизматчиларни ўз сафига тортишга интилди. Ўтмишда Чехословакия Компартиясидан чиқарилган Иван Свитак бу клубнинг ғоявий раҳбари бўлди. У, ана шу ташкилотнинг стратегияси ва тактикасини ишлаб чиқди. Свитак «Репортер»

(Давоми тўртинчи бетда).

СОЦИАЛИЗМНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШ — ОЛИЙ ИНТЕРНАЦИОНАЛ БУРЧ

(Боши 2 ва 3 бетларда).

журналида босилган кенг баёнотида коммунистларни ҳокимиятдан босқичма-босқич четлатиш ва навбатдан ташқари парламент сайловлари ўтказиш йўли билан антикоммунистларни ҳокимият тепасига чиқаришнинг яхлит бир манзарасини чизиб берди.

«Клуб-231» ва «Партиясизлар клуби» антисоциалистик йўналишдаги ягона ташкилотлар эмас эди. Улар актив иш олиб бордилар.

Чехословакия Социалистик Республикасидаги антисоциалистик ташкилотлар чет эллардаги контрреволюцион муҳожирларнинг марказлари билан, чет эл буржуа партиялари ва доиралари билан жуда кенг алоқа боғлаган эдилар.

Чехословакия Социалистик Республикасининг раҳбарлари оппозициячи ташкилотларга нисбатан муайян қонун-тадбирлар кўрилади ,деб айтдилар. Аммо ҳеч қандай тадбир кўрилмади.

Очиқдан-очиқ контрреволюцион платформа — «Икки минг сўз» мурожаатининг босиб чиқарилиши ва кенг пропаганда қилиниши мамлакатда рўй берган аҳвол жиддий тус олганлигини, душман кучларининг фаолиятини бартараф қилмоқ учун кечиктириб бўлмайдиган чоралар кўриш зарур эканлигини айниқса яққол исбот қилди. Очиқдан-очиқ Чехословакия Коммунистик партиясига қарши қаратилган бу ҳужжат конституцион ҳокимиятга қарши кураш олиб боришга дангал даъват этади. Социалистик тузумдан норози бўлган барча кишиларни бирлаштириш учун бу ҳужжатдан кенг фойдаланилди. Бу ҳужжат улар учун ҳаракат программаси бўлиб хизмат қилди. Душманлик руҳидаги ана шу платформанинг авторлари ўз позицияларини ҳимоя қилмоқ учун қурол ишлатиш билан таҳдид қилганликларига эътибор бермай бўлмайди. Ана шу кучларнинг ошкора хуружи — «Икки минг сўз» мурожаати партия ва ишчилар синфининг кучларига таянган ҳолда уларга қарши қатъий ҳаракат қилиш учун тўла асос берар эди. Аммо контрреволюцион кучларга зарба деб аталиши мумкин бўлган ҳеч қандай чора кўрилмади.

Бу ҳол шунга ўхшаш бошқа хуружлар учун йўл очиб берди ва бундай хуружлар тез орада намоён бўлди. Фактлар шуни кўрсатадики, кейинги ҳафталар ва кейинги кунларда реакция, антисоциалистик ташкилотлар Коммунистик партияга қарши ва халқ ҳокимиятига қарши қўпорувчилик ишларини кучайтириб юбордилар. Социализм ишига содиқ бўлган соф виждонли коммунистларга дағдаға қилиш тобора ошкора ва шармандали тус олди.

«Консерваторларни давлат ҳокимияти органларидан четлатиш» шиори остида Миллат мажлисига муддатидан илгари сайлов ўтказиш тўғрисидаги талаблар тобора актив илгари сурилди. Унг ташкилотларнинг вакиллари сайловларда Коммунистик партиянинг мағлубиятга учрашига эришиш йўлини тутдилар. Бошқача қилиб айтганда, бунда гап контрреволюцион тўнтариш ясашга очиқдан-очиқ уриниш тўғрисида борар эди.

Контрреволюция қуролли конфликтсиз тинч йўл билан ҳокимият тепасига келишга интилди, лекин у бошқа имкониятларни ҳам олдиндан кўриб қўйган эди. Яшириб қўйилган қурол-яроғларнинг топилганлиги тўғрисида ҳаммага маълум бўлган фактлар реакциянинг социализм тарафдорлари билан қуролли тўқнашувни ҳам кўзда тутганлигини кўрсатади. Собиқ бенешчилар армияси офицерлари иттифоқи — «чет эллардаги ҳарбийлар бирлашмаси» тузилди. Чехословакия чегараларидан ташқарида, Чехословакияга бевосита яқин бўлган жойларга контрреволюционерларнинг катта группалари келиб, уюшиб олдилар. Буларнинг баъзилари қурол-яроғлари билан Чехословакияга суқулиб ўтиб олдилар. Прага университетида ўтказилган кечада Свитак «мутлақ эркинлик»ка эришилганига қадар, демократлаштириш принципини жорий қилиш манфаатларини кўзлаб, гражданлар уруши йўлига ҳам ўтиш мумкин, деб дангал айтди.

VIII.

Чехословакияда ўнг, антисоциалистик ва контрреволюцион кучларнинг ҳаракатлари натижасида контрреволюцион тўнтариш ва социализм ғалабаларини йўқотиш каби реал хавф туғилди. Худди шу аҳвол КПСС ва бошқа қардош партияларнинг Чехословакияда содир бўлган сиёсий жараёнлардан, бу жараёнларнинг қай тарзда ривожланиб боришидан ташвишланганликларига асосий сабаб бўлди.

Маълумки, Болгария Коммунистик партияси, Венгрия Социалистик ишчи партияси, Германия Бирлашган социалистик партияси, Польша Бирлашган ишчи партияси, Совет Иттифоқи Коммунистик партияси Марказий Комитетлари хатарли тангликни бартараф қилиш, кучайиб борган контрреволюция кучларини сиёсий воситалар ёрдамида мағлубиятга учратиш учун Чехословакия Коммунистик партиясига, Чехословакия халқига дўстона ёрдам бериш мақсадида қўлларидан келган ҳамма чораларни кўрдилар.

КПСС ва Чехословакия Коммунистик партияси вакилларининг май ойида Москвада ўтказилган учрашувидан кейин КПСС Марказий Комитети рўй берган вазиятни муҳокама қилмоқ учун Чехословакия Коммунистик партиясининг раҳбарлари билан янгидан икки томонлама учрашувни бир неча бор таклиф этди. Аммо, Чехословакия Коммунистик партияси Марказий Комитетининг раҳбарлари турли важларни рўкач қилиб, ҳар сафар бу таклифга кўнмадилар.

Интернационализм принципларига содиқ бўлган ва қардош Чехословакия билан бирдамлик ҳамда қитъамизда социализмнинг тақдири учун жавобгарликни сезиш туйғуларига амал қилган бир қанча қардош партиялари — Варшава Шартномаси қатнашчиларининг раҳбарлари рўй берган аҳволни ўртоқларча муҳокама қилиш, бу аҳволга барҳам бериш йўлларини белгилаш, ўз ёрдамини таклиф этиш учун Чехословакия Социалистик Республикасининг раҳбарлари билан йиғилиш ўтказишга қарор бердилар. Афсуски, Чехословакия Коммунистик партияси Марказий Комитетининг раҳбарлари бу таклифни рад этдилар ва Варшавада учрашишни хоҳламадилар. Аммо аҳвол шундай тус олган эдики, қардош партиялар бундай учрашувни ўтказишлари учун барча сиёсий ва маънавий асосларга эга эдилар.

Варшавадаги учрашув беш коммунистик ва ишчи партияларнинг тўла бирлигини, уларнинг енгилмас жипслигини, контрреволюцион кучларнинг кирдикорларига зарба берилишини таъминлашга қатъий бел боғлаганликларини кўрсатди.

Чехословакияда содир бўлган контрреволюцион антисоциалистик хуружларни таҳдид этиш бундай хуружлар стихияли кучда бўлмай, балки жуда ҳам ташкилий тус олганлигини яққол кўрсатади. Ана шу хуружларда антисоциалистик кучларнинг ҳаракат қилиш пайти, бу ҳаракатнинг йўналиши ва ҳужум қилинадиган объектлар, уларнинг ҳаракатидаги муайян изчиллик, барча кучларнинг — Чехословакия Коммунистик партиясининг ичидаги ўнг ревизионист кучлар, мамлакат ичкарисидаги антисоциалистик ва ошкора контрреволюцион кучларнинг ҳаракатларини мувофиқлаштириб олиб бориш ва ташқаридан ёрдам олиш аниқ мўлжаллаб қўйилган эди.

Буларнинг ҳаммаси шуни кўрсатадики, уюшган контрреволюцион кучлар воқеаларнинг боришига йўл курсатиб турганлар. Ана шу контрреволюцион кучлар мамлакат ичкарисида кенг алоқа ўрнатганлар, оммавий ахборот органларидаги антисоциалистик кучларнинг ҳаракатларига етакчилик қилганлар, турли-туман клублар билан, бошқа партиялар билан алоқа қилиб турганлар. Контрреволюцион кучлар давлатни ҳимоя қилувчи энг муҳим органларга ҳам зарба берганлар. Контрреволюцион мақсадларни амалга ошириб келган кишилар чет эл разведкалари билан, чет эл империалистик доиралари билан алоқа боғлаганлар. Шу билан бирга контрреволюцион кучлар, ташкилотчиларининг баъзилари кейинги вақтларгача яшириниб келдилар. Ўнг кучларнинг Чехословакия Коммунистик партияси раҳбар органларида ўз одамлари бор эди, улар ана шу органларнинг ишларидан яхши хабардор эдилар. Бу ҳол рўй берган воқеаларнинг хавф-хатарини кучайтирди, бутун партиянинг контрреволюция билан қатъий кураш олиб боришини ва аввало, Чехословакия Коммунистик партияси Марказий Комитети Президиуми ва унинг ҳар бир аъзосининг, Чехословакия Социалистик Республикаси ҳукумати аъзоларининг актив ҳаракат қилишларини талаб этди. Ваҳоланки, Чехословакия Коммунистик партияси Марказий Комитети Президиумининг айрим аъзолари ва ҳукуматнинг айрим раҳбар арбоблари Чехословакия Коммунистик партияси Марказий Комитети Президиумининг принципиал масалалар юзасидан белгилаган йўлида хилоф йўл тутдилар. Масалан, Чехословакия Коммунистик партияси Марказий Комитети Президиумининг аъзоси Ф. Кригель антисоциалистик унсурларга зарба бериш бир ёқда турсин балки аслида, ошкора контрреволюцион хуружларнинг авторлари билан ҳамнафас бўлди. Масалан, унинг «Икки минг сўз» авторлари билан телевидение орқали қилган суҳбатида шундай ҳол рўй берган эди.

КПСС ва бошқа социалистик мамлакатларнинг қардош партиялари бунга Чехословакия Компартияси раҳбарларининг эътиборини кўп марта жалб этдилар. Бизнинг тажрибамиз ва бошқа қардош партиялар ҳамда социалистик мамлакатларнинг сиёсий кураш тажрибаси контрреволюцион хавф-хатарга эътибор бермай бўлмайди. Бу хавф-хатардан кўз юмиш ярамайди, деб таълим беради. Муросачилик билан ёндошиш, хавф-хатарга билатуриб, эътибор бермаслик ва хусусан, контрреволюцион кучлар билан ҳазиллашиш реакциянинг социализмни тугатиш йўлини ўтказиши учун имконият яратиб беради. Қардош партиялар Чехословакия Социалистик Республикасида содир бўлган фактлар ва воқеаларни таҳлил этиш асосида Чехословакияда социализмга кенг кўламда ҳужум қилинганлигини, бу ҳужумда контрреволюция кучлари жуда актив роль ўйнаганлигини таъкидладилар. Ана шу антисоциалистик ҳужумни амалга оширишда ташқи империалистик кучлар, контрреволюция кучлари ва Чехословакия Коммунистик партиясидаги ўнг-ревизионист унсурлар объектив суратда бир-бирлари билан бирикиб кетдилар.

Социалистик мамлакатларнинг коммунистик ва ишчи партиялари Чехословакия Социалистик Республикасидаги қардош коммунистларни, барча меҳнаткашларни қўллаб-қувватлаш, Чехословакиядаги воқеаларнинг хатарли тарзда боришига йўл қўймасликка интилиб, бунинг учун мумкин бўлган ҳамма чораларни кўрдилар. КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюроси билан Чехословакия Коммунистик партияси Марказий Комитети Президиумининг Тисса дарёси бўйидаги Чиернада ўтказилган учрашуви, сўнгра, эса, социалистик мамлакатлар олти коммунистик ва ишчи партиялари вакилларининг Братиславада ўтказилган кенгаши шу мақсадларга хизмат қилди. Чехословакия Коммунистик партияси Марказий Комитетининг вакиллари бу учрашувларда мамлакатдаги аҳволни стабеллаштириш учун, социалистик ғалабаларни мустаҳкамлаш ва ҳимоя қилиш учун кечиктириб бўлмайдиган конкрет чораларни кўрамиз, деб ваъда бердилар. Аммо, Чиернадаги учрашув ва Братиславадаги учрашувдан кейин Чехословакия Социалистик Республикасининг раҳбар органлари контрреволюцияга зарба бермоқ учун ҳеч қандай чора кўрмадилар, ўнг, антисоциалистик кучлар эса, ўз фаолиятини янада кўпроқ кучайтирдилар. Бу кучлар ўз олдиларига тамомила муайян мақсадларни қўйдилар. Бу мақсадлар — социалистик жамият тараққиётида Чехословакия Коммунистик партиясининг раҳбарлик ролидан маҳрум этишга эришишдан иборат эди. Бунинг учун улар партиянинг обрўсини тушириш учун кенг ҳужумга ўтдилар, партияга қарши қастдан туҳмат ва иғвогарлик кампаниясини уюштирдилар. Ана шу кучларнинг ўз олдиларига қўйган мақсадлари — Чехословакия Коммунистик партияси ва социалистик жамиятини емириб ташлашдан ва уни илмий коммунизмнинг ғоявий платформасидан реформизм ва социал демократия йўлига ўтказишдан иборат эди. Шу сабабли улар яхлит, ижодий таълимот бўлмиш марксизм-ленинизмга қарши ҳужумни кучайтириб юбордилар. Улар Чехословакия Социалистик Республикасининг сиёсий моҳиятини ўзгартиришни, уни социалистик платформадан чиқариб, социал-демократизм изидан буржуа республикасига ўтказишни ўз олдиларига мақсад қилиб олдилар.

Бу мақсадларнинг амалга оширилиши империалистларнинг манфаатларига тамомила мос бўлиб тушар эди. Империалистлар ва уларнинг пропагандаси бошқа ҳеч қандай сабабга кўра эмас, социализмга ва демократияга, Чехословакия меҳнаткашларига нисбатан қўққисдан пайдо бўлган муҳаббатга кўра эмас, балки худди шу сабабларга кўра, Чехословакиядаги воқеаларнинг ташвиш туғдирадиган даражада ривожланиб боришини актив суратда қўллаб қувватладилар.

Чиернадаги учрашув ва Братиславa кенгашидан кейин ўнг контрреволюцион кучлар уз фаолиятларини янада кўпроқ кучайтириб юбордилар. Антисоциалистик унсурлар ишчи милициясини тарқатиб юбориш тўғрисидаги талабномага имзо тўплаш кампаниясини уюштирдилар. Бу кампания вақтида антисоциалистик характердаги митинглар ва намойишлар ўтказилди. Бу митингларда сўзга чиққан коммунистларни сурбетларча ҳаракат қилишиб, жим туришга мажбур этдилар ва ҳатто, уларга қарши жисмоний куч ишлатдилар. Матбуотда ашаддий антисоциалистик васваса яна авж олдирилди. Ишчилар синфининг социалистик ғалабаларини дадил ҳимоя қилиб чиққанликлари ва Чехословакия ҳамда Совет Иттифоқи халқларининг дўстлигини ёқлаб чиққанликлари учунгина «Афто-Прага» заводининг 99 ишчисига қарши реакциянинг қутуриб авж олдириб юборган хуружи ҳаммага маълум. Кейинги кунларда уюшқоқлик билан қилинган қўпорувчилик ишлари ўзининг энг юксак чўққисига етди — Чехословакия Коммунистик партияси Марказий Комитети секретариатининг Прагадаги биносига очиқдан-очиқ ҳужум қилинди.

Тисса дарёси бўйидаги Чиернада ўтказилган учрашув вақтида Чехословакия Коммунистик партияси Марказий Комитети Президиумидаги кучларнинг бўлиниб кетганлиги аниқланди. Президиум аъзоларининг А. Дубчек бошчилигидаги озчилиги очиқдан-очиқ оппортунистик позицияларда туриб ҳаракат қилган бир пайтда кўпчилик принципиал йўл тутди ва реакцион антисоциалистик кучларга қарши, реакцияга ён берилишига қарши қатъий кураш олиб бориш зарурлигини айтди.

Аммо, Компартия раҳбарлигидаги ва Чехословакия ҳукумати раҳбарлигидаги ўнг ревизионист унсурлар Тисса дарёси бўйидаги Чиернада ва Братиславада Чехословакияда социализм позицияларини ҳимоя қилиш тўғрисидаги, антисоциалистик кучлар билан кураш ҳақида, империализмнинг кирдикорларига зарба бериш тўғрисида бамаслаҳат чиқарилган қарорнинг бажарилишига ҳалақит бердилар. Бу кишилар ниқобланиш учун социализмни ҳимоя қилишга интилаётганликларини айтиб, амалда контрреволюцияга эрк бериб, фурсатдан фойдаланиб қолишгагина уриндилар. Уларнинг хиёнаткорона, сотқинларча қилган ҳаракатлари натижасида Чехословакиянинг социалистик ғалабалари ҳақиқатан ҳам хавф остида қолди. Ашаддий реакция Чехословакиянинг сиёсий ҳаётида ҳаракат майдонига чиқди.

Чехословакия Компартияси Марказий Комитети, Чехословакия Социалистик Республикаси ҳукумати ва Миллат мажлиси бир группа аъзоларининг Мурожаатида қуйидагилар таъкидлаб ўтилади: «Шундай қилиб, экстремист кучлар партиянинг даъватига қулоқ солмадилар, балки ҳар қандай қилиб бўлса ҳам, мамлакатимизда низо чиқаришга интилиб, ўзларининг қўпорувчилик ишларини тағин ҳам кучайтирмоқдалар». Чехословакия Социалистик Республикасининг меҳнаткашлари кейинги йигирма йил ичида вужудга келтирган нарсаларнинг ҳаммаси, социализмнинг барча ғалабалари хавф остида қолди. Чехословакия Социалистик Республикасининг халқи январь ойида социалистик демократия йўлига ўтиб олган эди, бу йўлгина эмас, балки социализмнинг асослари, республиканинг ўзи ҳам хавф остида қолди.

Социалистик мамлакатларга сира ҳам мақбул бўлмаган вазият вужудга келди. Бундай вазиятда фурсатни қўлдан бермай ҳаракат қилиш керак эди ва бир мақсадни кўзлаб қатъий ҳаракат қилиш керак эди. Худди шунинг учун ҳам Совет Иттифоқи ва бошқа социалистик давлатлар Чехословакия Социалистик республикаси партия ва давлат арбобларининг қардош чехословак халқига кечиктириб бўлмайдиган ёрдам, шу жумладан қуролли кучлар билан ёрдам бериш тўғрисидаги илтимосини қондиришга қарор бердилар.

Социалистик Чехословакиянинг тақдири барча социалистик мамлакатларнинг халқларига қадрли ва азиздир. Улар умумий душманларимизнинг Чехословакияни социализм йўлидан четга чиқаришларига, уни социалистик ҳамдўстликдан ажратиб олиш хавфини туғдиришларига рози бўла олмайдилар. Мамлакатларимизнинг халқлари контрреволюциянинг Чехословакияни социалистик давлатлар онласидан чиқариб олишига йўл қўя олмайдилар, чунки мамлакатларимиз халқлари кўп қурбон бердилар, улар ижтимоий ва миллий озодлик учун курашда, бўлиб ўтган урушнинг шиддатли жангларида жуда кўп қурбон бердиларки, буларни беҳуда кетказолмайдилар.

Чехословакияда социализмни ҳимоя қилиш — бу мамлакат халқининг ички иши бўлибгина қолмай, балки жаҳон социализмининг позицияларини ҳимоя қилиш проблемаси ҳамдир. Худди шунинг учун ҳам биз социализм ғалабаларини ҳимоя қилишда Чехословакия халқларини қўллаб-қувватламоқдамиз. Биз чехословакиялик ўртоқларимизга — коммунистларга, бутун чехословак халқига қардошларча интернационал мадад бериш билан улар олдидаги, халқаро коммунистик ишчилар ҳаракати ва миллий озодлик ҳаракати олдидаги ўз интернационал бурчимизни бажарамиз. Бу—бизнинг ҳар нарсадан азиз бурчимиздир.

(«Правда», 22 август).

Редактор А. ИСМОИЛОВ.

Спорт

ЯНГИ СПОРТ МАСТЕРЛАРИ

Спорт мастери нормативини бажарганликлари учун СССР спорт жамиятлари ва ташкилотлари Марказий Совети республикамизнинг бир группа спортчиларига «СССР спорт мастери» деган фахрли ном берди.

Тошкентлик спортчилар, «Старт» спорт клуби велосипедчилари А. Бондарев, В. Зуев, оғир атлетикачилар «Меҳнат» кўнгилли спорт жамияти вакили Э. Агабабов, «Динамо» аъзоси В. Мирзаянц, спартакчи, енгил атлетикачи Л. Маняхиналар орзусига етди. Улар кўксини спорт мастери значоги безаб турипти. «Буревестник» кўнгилли студентлар жамияти спортчиси, полвон И. Қаландаров, тошкентлик волейболчи С. Князевлар ҳам спорт мастери бўлишди.

Кейинги мусобақаларда ўзбек самбочилари маҳорати ошиб боряпти. Ўз-ўзини қуролсиз ҳимоя қилиш спорти бошқа спорт турларига қараганда анча ёш бўлсада, унинг мухлислари жуда кўп. Мамлакатга донги кетган самбочилар етишиб чиқмоқда. Бу спорт тури бўйича яна уч вакилимиз СССР спорт мастери бўлди. О. Хошимов, А. Тоймуродов, У. Жуманиёзовлар ниятларига етдилар.

БУТУНИТТИФОҚ ҚАТЕГОРИЯЛИ СУДЬЯЛАР

Бутуниттифоқ категорияли судьялар сафи янада кенгайди. Спорт жамиятлари ва ташкилотлари Союзи Марказий Совети яна тўрт кишига «Бутуниттифоқ категорияли судья» унвонини берди. Булар самбочи А. Прут, енгил атлетикачи Г. Арзуманов, Ю. Пузанов, Л. Малихинлардир.

ХАЛҚАРО ТУРНИР

Кутаиси шаҳрида юз катакли шашка бўйича халқаро турнир ўтказилмоқда. Бунда жаҳон ва мамлакат чемпиони И. Куперман, А. Андрейко, иттифоқчи республикаларнинг кучли спортчилари иштирок этяпти. 9-марта ўтказилаётган бу мусобақада шунингдек бир неча чет эл мамлакатлари шашкачилари ҳам қатнашмоқда.

Республикамиз спорт шарафини тошкентлик спорт мастери С. Гуляев ҳимоя қилмоқда. У яқинда бўлиб ўтган «Спартак» жамияти Марказий Совети биринчилигида жаҳон чемпиони И. Купермандан кейинги, иккинчи ўринни олган эди.

ДУНЁ ХАБАРЛАРИ

МАМЛАКАТЛАР ОДАМЛАР ВОҚЕАЛАР

ВАТАНПАРВАРЛАРНИНГ МУВАФФАҚИЯТЛАРИ

ХАНОЙ, 21 август. (ТАСС). Жанубий Вьетнам халқ қуролли кучларининг жангчилари душманга янгидан-янги зарбалар беришни давом эттирмоқда. Чунончи, 18-19 август кунларининг ўзидагина ватанпарварлар Тайнинь вилоятида душманнинг 700 дан кўпроқ солдатини, шу жумладан Америка солдатларидан 400 дан кўпроқ кишини сафдан чиқардилар, шунингдек душманнинг 46 танкини ва бронетранспортёрини яксон қилдилар ва шикастлантирдилар. 30 январдан бери бошланган кенг ҳужум давомида Жанубий Вьетнам ватанпарварлари мана шу вилоятнинг ўзида душманнинг жами 11 мингдан кўпроқ солдатини сафдан чиқардилар. Бу маълумотлар ВИА агентлигининг Озодлик агентлиги хабарига асосланиб берган ахборотида кўрсатиб ўтилди.

ПАРАГВАЙДАГИ СИЁСИЙ МАҲБУСЛАРНИ ҲИМОЯ ҚИЛИБ

БУЭНОС-АЙРЕС, 21 август. (ТАСС). Парагвай турмаларида 1958 йилдан бери азоб тортаётган Парагвайлик сиёсий маҳбусларни, шу жумладан профессорлар Антонио Майданни, Хулио Раҳасни ва Наталья Майдан Паласиосни дарҳол қамоқдан бўшатишни Аргентина муаллимларининг конференцияси талаб қилди.

Аргентина ўқитувчилари Парагвай президентига мактуб йўллаб, шу мактубда Антонио Майданни ва унинг ўртоқларини суд 1961 йилдаёқ оқлаганини эслатиб ўтдилар. Бироқ Стреснер ҳукумати суднинг бу қарорини шу вақтгача бажармаётир.

Яна бунинг устига, дейилади Аргентина муаллимларининг мактубида, уларни турмада сақлаш муддати ҳамма ҳуқуқий нормалар бузилган ҳолда номаълум вақтга узайтирилди.

ПОДШОПАРАСТЛАРГА ЁРДАМЛАШМОҚДАЛАР

ҚОҲИРА. 21 август. (ТАСС). Яман Араб Республикасининг пойтахтидан бу ерга келаётган хабарлар мамлакатдаги реакцион кучлар ғарбдаги империалист доираларнинг ёрдамига суяниб, республикачилар режимига қарши уруш ҳаракатларига яна тайёргарлик кўраётганлигини кўрсатиб турибди.

МЕН агентлигининг мухбири Яман Араб Республикаси қуролли кучлари олий қўмондонлик вакилининг айтган гапларига асосланиб, Санодан юборган хабардан маълум бўлишича, республикачи қўшинлар томонидан тор-мор келтирилиб, Яманнинг чегарадош районларига қочиб кетган подшопарастлар ва ёлланма аскарларга ёрдам бериш учун кейинги вақтларда шу районларга Ғарбий Германия ва Бельгиядан 45 инструктор келган. Ҳозир шу инструкторлар подшопарастларнинг шайкаларига ҳарбий таълим беришга киришганлар.

ЛОНДОНДА ҚУРОЛ САҚЛАНАЕТГАН МАХФИЙ ОМБОР ТОПИЛДИ

ЛОНДОН. 21 август. (ТАСС). Лондон полицияси шаҳарнинг ғарбий қисмидаги уйлардан бирида қурол-яроғ сақланаётган махфий омбор топди. Яна шу уйнинг ўзидан яҳудийларга қарши гаплар ёзилган жуда кўп варақа, нацистларнинг свастика сурати солинган байроқлари, фашистларнинг кўп миқдордаги адабиёти ҳам топилди. Топилган қурол-яроғ орасида тўртта пулемёт, тўппончалар, қўл гранаталари. 400 комплект ўқ-дори бор.

Бу омбор фашистлар руҳидаги жуда куп сиёсий ташкилотлардан бириники бўлса, керак деб тахмин қилмоқдалар. Полиция текширишни давом эттирмоқда.

ТИНЧ АҲОЛИГА ҚАРШИ ХИМИЯВИЙ ҚУРОЛ ИШЛАТИЛДИ

АДДИС-АБЕБА. 21 август. (ТАСС). Африка Бирлиги Ташкилотининг Бош секретари Диалло Телли кеча Эфиопия пойтахти Аддис-Абебада ўтказилган мажлисида гапириб, Португалия мустамлакачилари Португалия Гвинеясининг тинч граждан аҳолисига қарши химиявий қурол ишлатаётганлигини айтди. Бу жиноий ҳаракатлар учун, деди Диалло Телли, ғарб давлатлари ҳам жавобгардирлар, чунки улар қўллаб - қувватламаганларида, Португалия химиявий қурол ишлатишга ҳеч қачон ботина олмас эди.

РАСК БОМБАРДИМОН ҚИЛИШЛАРНИ ДАВОМ ЭТТИРИШ ТАРАФДОРИ

ВАШИНГТОН, 21 август. (ТАСС мухбири В. ПЕТРУСЕНКО хабар беради):

Демократик партиянинг сайлов шартномасини ишлаб чиқувчи комитетнинг кеча бу ерда ўтказилган мажлисида давлат секретари Раск баёнот берди. Шу баёнотда маълум бўлишича, АҚШ ҳукумати Вьетнам Демократик Республикаси территориясини бомбардимон қилишни тамомила тўхтатиш ниятида эмас. Раск ўз ҳукуматининг шу позициясини оқламоқчи бўлиб, Вьетнам Демократик Республикаси ўзини қандайдир «тийиб туриши» зарур деган гапни баҳона қилади, ваҳоланки, Вьетнам Демократик Республикаси Америка агрессиясининг қурбони бўлганлиги ҳаммага маълум.

АҚШ ташқи сиёсат маҳкамасининг бошлиғи Вашингтоннинг Шарқи-Жанубий Осиёдаги агрессив сиёсатини ҳимоя қилиб, бу сиёсатнинг ҳозирги йўлини ноябрда ўтказиладиган президент сайловидан кейин ҳам давом эттиришга чақирди.

Раскнинг бундай нутқ сўзлаши олдиндан планлаштирилмаган эди. Президент Жонсоннинг Вьетнамдаги сиёсати кейинги кунларда кўпгина жамоат ташкилотлари ва сиёсий арбоблар томонидан демократик партиянинг сайловолди платформасини ишлаб чиқувчи комитет мажлисларида кескин танқид қилаётганликларига жавобан ҳукумат мана шу нутқни пишиқ равишда ташкил қилди.

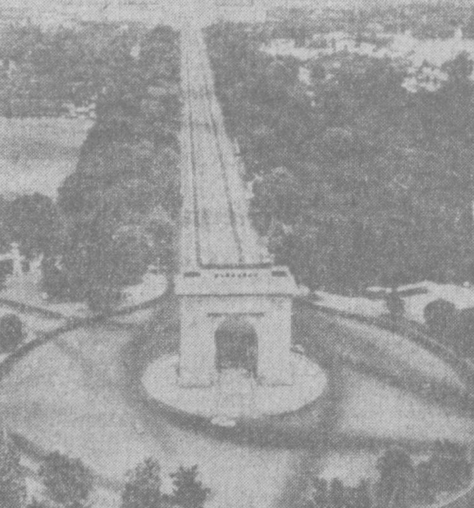

23 АВГУСТ — РУМИНИЯНИНГ ФАШИСТЛАР АСОРАТИДАН ОЗОД БЎЛГАН КУН. РУМИН ХАЛҚИНИНГ МИЛЛИЙ БАЙРАМИ. Суратда: Румыния Социалистик Республикасининг пойтахти Бухарест шаҳри. Киселев шоссесидаги муҳташам арк.

Аджерпресс—ТАСС фотоси.

АГРЕССОРЛАРНИНГ ЯНГИ ҚУРБОНЛАРИ

АММОН. 21 август. (ТАСС). Исроил артиллерияси кеча саҳар пайтида водий Иабисни ваҳшийларча тўпга тутганлиги натижасида Иорданиянинг тинч аҳолисидан бир неча киши ҳалок бўлди. Иордания қўмондонлиги вакилининг айтишига қараганда, ўн беш минут давом қилган бу тўпга тутиш натижасида уч киши ўлдирилган ва 20 киши жароҳатланган. Иордания артиллерияси ҳам жавоб ўти очишга мажбур бўлган.

ИНДОНЕЗИЯДА ЗИЛЗИЛА

НЬЮ-ЙОРК. 21 август, (ТАСС). Индонезиядаги Сулавеси оролининг ғарб соҳилидаги Донгала шаҳрида яқинда бўлган зилзила натижасида 200 киши ҳалок бўлди. Халойиқ катта моддий зарар кўрди, кўп иморатлар қулаб тушди, экинлар нобуд бўлди, дейилади Ассошиэйтед Пресс агентлиги мухбирининг Жакартадан юборган хабарида.

Реклама ва эълонлар

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

БИРИНЧИ ПРОГРАММА.

18.55—Кўрсатишлар программаси.

Рус тилида: 19.00—Ҳамма нарсани билишни истайман (тележурнал), 19.30—Телеянгиликлар, 19.45—АҚШдаги сайловлар (суҳбат), 20.05—Кўрсатишлар программаси.

Ўзбек тилида: 20.10—Телеянгиликлар, 20.25—Ульяновлар оиласи Саратовда («Ленинномa» программаси), 20.55 — Узундаги сув париси (бадиий фильмнинг иккинчи серияси, рус тилида).

22.30 дан—Москва кўрсатади.

ИККИНЧИ ПРОГРАММА

13.00 дан—Москва кўрсатади.

ТОШКЕНТ КЎРСАТАДИ

19.00—Мен тайёр—мен бораяпман (ҳужжатли фильм, рус тилида).

19.30 дан—Москва кўрсатади.

УЧИНЧИ ПРОГРАММА

ТОШКЕНТ КЎРСАТАДИ

Рус тилида: 20.00—Кўрдингми, сени унутганим йўқ (телефильм), 21.00—Қабристон орқали (бадиий фильм), 22.20—Мовий рангхона (телефильм, ўзбек тилида).

ТЕАТР

НАВОИЙ НОМЛИ АКАДЕМИК КАТТА ТЕАТРДА — 24/VIII да Спартак.

МУҚИМИЙ НОМЛИ ТЕАТРДА — 23/VIII да Ўғил уйлантириш, 24/VIII да Қизбулоқ.

КИНО

ҚИШКИ БИНОДА

Катта соврин—САНЪАТ САРОЙИ (кундуз ва кечқурун).

Менинг ҳаётимсан (1 ва 2-серия) — «ЧАЙКА», «ЎЗБЕКИСТОН», «ВОСТОК», «ДРУЖБА», «МОСКВА», (кундуз ва кечқурун), «КОМСОМОЛ 30 ЙИЛЛИГИ» (кундуз соат 12, 2 ярим ва кеч 8 яримда).

Сойдаги одам—«КОМСОМОЛ 30 ЙИЛЛИГИ» (эрталаб соат 10, кундуз 5 ва кеч 6.40 минутда).

ЁЗГИ БИНОДА

(кеч соат 9 ва 10.40 минутда бошланади).

Сангам—НАВОИЙ номли (ўзбек тилида).

Менинг ҳаётимсан (1 ва 2-серия)—«ФЕСТИВАЛЬ».

Сойдаги одам—«ХИВА».

Яна севги ҳақида—ТЕЛЬМАН номли.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети бирлашган нашриётининг босмахонаси Тошкент шаҳри

Р. 10244. ИНДЕКС — 6469. № 1933.